

Vsebina 9. zvezka :

1. A. Funtek : Gozdno svetišče. Pesem 513
2. J. Cimperman : Osèhlo cvetje. Soneti 513
3. Dr. Fr. Detela : Véliki grof. Zgodovinski roman. (Dalje) . 514
4. J. Trdina : Bajke in povesti o Gorjancih. 22. Pod hruško 522
5. J. Starè : Pisma iz Zagreba. XI. 527
6. F. G. P. : Róžica. Pesem 533
7. Dr. J. Vošnjak : Odlomki iz ÷loveške tragikomedije. 1. Pepita 534
8. Ivan Vrhovec : Slavni Slovenci. II. Peter Pavel Glavar . 541
9. J. Stritar : Pogovori. VII. 548
10. A. Fekonja : Slovenci v književni vzajemnosti s Hrvati . 555
11. Janko Kersnik : Agitator. Roman. (Dalje) 561
12. J. Šuman : Odgovor na Štrekeljevo kritiko moje slovnice . 567
13. Slovenski glasnik : Fr. vitez Miklošič. — Nove knjige slovenske. — Die Kärntner Slovenen. — Preširen v Rusih. — Kratke opazke.
14. J. Kalan : Šah 576

Listnica. G. I. Hl. v St. L. Skladbo Vašo smo poslali gosp. Danilu Fajglju v Tolmin, da bode poročal o nji v prih. šte. Sploh prosimo vse skladatelje slovenske, ki nam pošiljajo skladbe svoje, proseči nas, da bi jih priporočal naš list, naj se v takih stvareh obračajo kar naravnost na glasbenega poročevalca našega g. Fajglja. — Srečko. Prosite nas odkritosrène sodbe. Tu jo imate! Vi ne znate niti slovnice slovenske, niti ne veste, kaj je stik, kaj pevska mera. Pustite pesnikovanje in učite se rajši koristnejših in Vam potrebnjših stvari. — Boris S-ton. V koš! Takih stvari ni mogoče „popravljeni“. — T. v Gr. Preberite še jeden pot zadnjo pošiljatev in vprašajte se, kaj je „genitivus negationis“. Sicer lepa hvala! — Velikokrat smo že prosili č. gg. naročnike, da bi nam adresne premembe naznanjali o pravem času, t. j. vsaj do 26. dne vsakega meseca, drugače so gg. naročnikom in nam neprijetne reklamacije neizogibne.

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V. Ljubljani, 1. septembra 1885.

Štev. 9.

Gozdno svetišče.

Rahlo po svetišči gozdnem
Mlado jutro je hodilo;
Na glavici zlatolasi
Krono zlato je nosilo:

„Vstani, vstani, gozd zeleni,
„In odpri mi čuda lepa!
„Prihod moj svetišče tvoje
„Solnčnim žarom naj odklepa!“ —

Glej! in hipno v čudih svojih
Zdaj svetišče se razgrne;
Hipno vžgó se po drevésih
Luči zlate in srebrne!

Droben spev v prečistih glasih
Dvigne se po senčnem sveti;
Vmes šumi vejéve tajno
In dehté pogozdni cveti! —

Dan Gospodov! — V senčnem gozdu
Duša moja ga praznuje!
V gozda tajnem šepetánji
Ona dih Gospodov čuje! . . .

A. Funtek.

Osèhlo cvetje.

XI.

Ponosen vzor mladenič sem ustvaril
O ženski si zvestobi stanoviti,
Pred svetom védel ga skrbljivo kriti,
In vendar le sem ž njim se osleparil.

Da blisk ošinil bi me, grom udaril,
Hudó je móči meni se zgoditi;
A ko mi z vzorom bilo se ločiti,
Obup razljučen v prsih je viharyl.

Prevárjeno srcé mi omrzelo
Za hčere Evine, ki jih visoko
Prej v čisli je zaúpljivo imelo.

Žené bežím, kar moj se iznevéril,
Pred mano vzor ponižal v prah globoko,
In da ne ljubim, kdo bi mi zaméрил?

XII.

Osámljen hodim po stezáh življenja:
Najdražje znance mi krijó grobovi,
Dasi mi niso prišli stari dnovi,
In še kipí srcé od hrepenenja.

Oddaljen pričá sem ljudij vrvenja,
Ki vzor jedín jim níčni so bogovi,
Ker so vseh slastij si pri njih gotovi
In prošenj najpredrznéjših rešenja.

Takisto človek jaz sem, tudi meni
Budí se poželenje, da v tešilo
Došla bi časih kaplja mi veselja.

A vzorov, ki so v duši porojeni,
Od njih srcé ne bode se ločilo,
Naj mi ostane želja vedno želja.

Jos. Cimperman.

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

XIV.

Kako je Dunaj sprejel kralja Ladislava, kako so se mu poklajnali stanovi njegovih deželâ in kake slavnosti so se o ti priliki obhajale, ne bomo popisovali. Taki dogodki se vršé dan danes po istih običajih kakor pred štiristo leti ter se jako lepo vidijo, slabo pripovedujejo in neradi beró. Celjski Ureh je jezdil poleg kralja in orjaška postava, bojevito držanje, duhoviti obraz kraljevega rešitelja in cesarjevega premagalca je vnel vsa srca in vsa usta. Naš milostivi gospod, vélikí grof, glasilo se je povsod, in koder koli se je omenil Ladislav, slavil se je celjski grof. Tudi napake izbranega svojega junaka ljubi ljudstvo, in anekdote, resnične in izmišljene, nastopile so pot po mestu in množile priljubljenost grofa Urha. Kjer koli se je pokazal, vpili so mu slavo naudušeni Dunajčanje in veselili se njegove ljubeznivosti.

Mladi kralj, do cela nezvéden v vladarskih stvareh, odložil je prerad vse breme na široke rame občudovanega svojega sorodnika. In kako varnega je čutil sebe in državo v tem zavetji! Kako je kipelo mlado srce, oteto iz neljubljenega varstva cesarja Friderika, moža v malih rečeh natančnega, v velikih večkrat neodločnega, priganjajočega vedno k delu in učenju, naproti moški dostojnosti, neustrašljivemu pogumu, neupogljivi volji in najljubeznivejšemu vedenju zmagonosnega kneza. Kakor otrok ljubljenu in češčenemu očetu zaupal mu je vse svoje misli, vse svoje želje, prepustil vsa dejanja svoja. V trdnih rokah je ležalo krmilo in v gladkem teku vseh strokov se je kazala spretnost poglavarja.

Poleglo se je z nočjo glasno veselje slavnostnega dné in tiho je postalo po širnem mestu. Skozi mala skrita vrata ponosne hiše, ki je dan danes del cesarske palače, takrat pa bila last celjskih grofov, stopili

sta dve visoki postavi, zaviti v plašče. Varno in tiho sta stopali po ozki, krivi cesti v mesto do hiše trgovca Filipa. Pri vratih je čakal strežnik, ki je védel jednega izmed mož v svetlo dvorano. Tu ga je sprejela v préprosti obleki gospá Kornelija. Zagledavši jo obstal je pozni gost in strmel nad čudovito podobo; zamaknen pogled, poln gorečega hrepenenja, ni se mogel ločiti od te divne rasti, teh rožnih lic, teh žarečih očij. S sladko radostjo je opazovala žena vtis lepote svoje in sramežljivo povabila ognjene očí. A skozi žametaste vejice so sijali topli žarki na zbezanega junaka, ki je molčé padel na kolena, zgrabil belo roko in jo vroče poljubil.

„Oh, kaj počenjate, gospod moj!“ vskliknila je žena in nagnila glavo, da se je zazibalo ob vitkem telesi mehko valovje razpletelih las.

„Jaz gospod Vaš?“ bil je strasten odgovor. „Sluga Vaš, kraljica moja.“

Žena pa se je sklonila k njemu, smehljaje mu žugala in z glasom, ki mu je protresel vse živce, dejala: „In le roko mi poljubi, gospod moj?“ Celjski grof, nočni obiskovalec, skočil je po konci in objel in poljubil čarobno bitje, ki se je branilo in zvijalo v njegovih rokah.

„Oh, gospod grof,“ dejala je gospá, „če ste res sluga moj, ukazujem Vam, da z máno večerjate in oprostite mojega moža, katerega slavnostni odbor zadržuje, z máno vred pogostiti milost Vašo.“

Z največjo radostjo je sprejel grof ponudbo in popolnoma ga je očaral duhoviti razgovor s fino izobrazeno žensko, katere neprisiljena, vedno zanimiva beseda je tako prikupljivo in prijetno razodevala občudovanje in češčenje mogočnega kneza. Kje je oklop, katerega ne bi prodril priliznen jezik! Dolgo, dolgo se je mudil celjski grof v trgovca Filipa hiši in ko mu je podala gospá k odhodu roko, vprašala ga je nagajivo, če hoče še obiskati várovanko svojo, gospodično Kornelijo.

„Milostiva,“ odvrnil je razburjen mož, „na čast svojo Vam prisezam, da poleg Vas záme ni nobene Kornelije, nobene ženske več na svetu.“

Drugo jutro pa je dobil trgovec Filip povelje, da mu je nemudoma z oddelkom grofovih vojakov oditi kot poveljniku grofovega gradú na ogersko mejo. Oh, kako tožen je ubogi mož jemal slovó od svoje žene, kako jo je spravljaj, naj gre ž njim, da bode grajska gospá namesto neznatne meščanke. Neizprosljiva žena se mu je rogala in opominjala ga, naj se varuje, da izpod levje kože, katero mu je oblekel grof, ne pokaže kopita.

Komaj pa je bil grof odposlal nesrečno povelje na Filipa Holcerja, prišel je sël iz Celja in prinesel mu pismo njegove žene, kneginje Katarine, in doktorja Lenarta. Prvo je odprl pismo doktorjevo. To pa se je pričelo z dolgimi izpiski Ciceronovih razgovorov, kateri naj bi dokazali, da smrt človeku nikakor ni zlò, ampak dobrotà. Nasledovala je dolga vrsta velikih mož, ki so svojo ali smrt svojih otrok pogumno prenašali. Brez konca in kraja je bilo pisanje, ki je neizrečen nemir in nepotrpežljivost vzbudilo v grofovem srci. Naglo je hotel pregledati vsebino, a oči so naletele vedno le na kakov Ciceronov izrek. Nejevoljen vrže list na tla in odpečati onega, katerega mu je pisala žena njegova. Neskončno žalost je dihala tu vsaka beseda, s katero mu je poročala nesrečna gospà naglo smrt jedinega sina Hermana.

Kakor strela z nebes je udarila novica korenjaškega moža. Na stol se je zgrudil in iz širokih prsij se je izvil bridek stok. Ném je zrl dolgo v bele stene. „Kazen!“ šepetal mu je neki notranji glas. „Ha, babja véra!“ zagrohotal se je, planil po konci in jel naglo hoditi sem ter tja. „Zadnji sin, jedini sin!“ govoril je poluglasno, dokler mu ni prišlo poročilo, da ga pričakuje kralj Ladislav.

Na kraljev dvor je došlo poslanstvo od cesarja in deputacije ogerških in čeških magnatov, in kralj je bil v zadregi, kaj in kako vsem tem odgovoriti. Na hip je bilo čelo grofovo gladko in vse grenke misli pokopane globoko v prsih. Ko pa se je posvetoval s kraljem v njegovi sobi in so v prednji dvorani zbirali se poslanci in velmožje, da jih vladar pokliče pred se, odpró se zdajci duri in z velikim šumom in zaupljivim smehom na obrazu vstopi stari Ureh Eizinger. Prevzetni mož je hotel pač pokazati čakajočim dostojanstvenikom, koliko premore on na dvoru in kako prijateljski občuje s kraljem. Ladislav se je zarudel, grof Ureh pa je stopil k vsiljencu, prijel ga za roko in védel ga pred kralja rekoč: „V imenu barona Eizingerja prosim Vaše veličanstvo, naj mu njegovega čudnega vedenja ne zameri. Hudobija se kaznuje, neroduosti naj Vaše veličanstvo milostivo odpušča!“

Osupnena barona, ki ni védel, kako se mu godí, spremil je potem pol z lepo, pol z grdo do vrat in skozi vrata v prednjo sobo, kjer ga je sprejel glasen smeh. Od jeze penèč se je zapustil Eizinger v tistem trenutji dvor.

Kralj pa je zaslišaval velikaše, ki so se mu poklanjali, in v njegovem imenu je odgovarjal grof Ureh, pravi oblastnik. In ko je začel Eneja Silvij, na čelu cesarjevega poslanstva, opominjati kralja, da te in óne obljube ni še izpolnil, in ko je vprašal grofa, kje ima pra-

vico mirovne pogoje izpreminjati, udaril je grof ob svoj meč: „To je pravica moja! Pogoje staviti ima junak, ki zmaga!“

Mladi kralj se je oddahnil, ko so bili posli opravljeni in sta sama ostala z grofom. Objel je svojega svetovalca krog vratu, sédel mu na koleno in vzdihnil: „Oh, ljubi strijček, koliko truda bi mi vse to vladanje napravilo. Kaj li bi počel brez tebe! In kako je tebi mogoče, brez preostanka sto in sto ljudem, vsakemu drugače in vsakemu tako odgovoriti, kakor mu gre, in po vrhu v red spravljati vso to zmešnjavo, katero nam naših ljubih deželâ prevesti stanovi v jedno mer napravljajo! Zatorej se kar nič ne čudim, da si malo pozabil náme.“

„Jaz pozabil svojega kralja?“ dejal je resno grof in pogledal v nedolžne oči svojega várovanca.

„Da, da,“ prikimal je kralj, „pozabil! Le glej me, strijček! Mi nisi li obljubil, da mi pripelješ veselega tovariša, Hermana svojega, ki je malo mlajši in gotovo še bolj otročji kakor jaz?“

Grof si je pokrtil obraz z roko in molčal; kralj pa ga je vznemirjen božal in poljubljal, naj mu odpusti, če ga je nevedé razžalil. A ko je zvédel grofovo nesrečo, spustil se je mladenič v jok, oklepal se svojega strijca in prosil, naj zdaj njega vzame za sina svojega.

Na večer se je vrnil grof v svoje stanovanje, kjer ga je čakalo dišeče pisemce. Ves se je zganil pri tem pogledu. Pozabivši sina, kralja, samega sebe hitel je z zvestim svojim spremljevalcem Rožekarjem po znani poti tja, kamor ga je vlekla prečudna moč.

XV.

Dokaj mesecev je bilo preteklo. Na grofovem grádu tik meje ogerske je še vedno gospodaril gospod Filip. Srce njegovo je želelo stráni in kadar je zahajalo solnce, postajal je na visokem stolpu in zrl tja proti zahodu, kjer mu leži ljubo mesto dunajsko, in v mestu bela hiša, v hiši pa ga čaka ljubljena žena. Toda grad je važen, tako se mu je reklo, in Bog ne daj zapustiti ga le za jedno noč. Oh, kako je bila dolga zima na samoti, ko ni imel po vse tedne druge družčine nego osmerico robotih hlapcev! A minula je in prišla pomlad in prišlo poletje, in poletni dan mu je pripeljal dražega brata Volbenka, ki je hodil po kupčiji na Ogersko.

„Postaral si se, Filip!“ dejal je krepki mož, stisnivši mu desnico.

„Kaj pa moja žena, Kornelija moja?“ bilo je prvo vprašanje.

Brat je povetil oči in jecal nekaj besed brez pravega zmisla.

„Oh, gotovo je umrla in ti mi nečeš povédati?“ zakričal je mož smrtno bled.

„Oh, nič ji ni sile,“ siknil je óni; „toda zakaj je nimaš pri sebi?“

Filip se je začel izgovarjati, da je ne more izpostavljati takim nevarnostim niti zahtevati od nje, da bi njemu na ljubo se odrekla vsi zložnosti, katere je navajena.

Volbenk pa je pravil, da so se meščanje že precěj naveličali vélikega grofa, ki jim brezobzirno naklada davke in s tujim premoženjem maši brezдно zapravlživosti svoje.

„Bolj tiho govóri! Nekdo prihaja,“ opomnil je Filip, kajti trdi koraki so odmevali po koridoru. Vstopil je naš hrust Boštjan.

„Kaj prinašaš z Dunaja?“ vprašal ga je ostro in vojaško Filip.

Boštjan pa je nagrbančil čelo in nagnil meč, da je poropótal po tleh. „Stražmešter celjskega grofa,“ dejal je ponosno nekdanji kaporal, „ni vaje, da bi se zadiralo nánj.“

„A navadim te jaz!“ zakričal je Filip in skočil izza mize. Boštjan, ki si je bil v svesti mnogo večje zmožnosti boj napeljati kakor izpeljati, mobilizoval je takoj pehoto svojo in se umaknil iz sobe.

„Vzemite mu orožje!“ velel je Filip došlim vojakom. A ti so stali in se nesramno posmehovali.

„Ha, ha, gospod poveljnik,“ dejal je jeden. „Svojega stražmeštra da bi razorožili? To vendar ne gre. Kam pa pridemo, če se bode vojakom orožje jemalo in dajalo kramarjem!“

Strašna jeza je vila Filipa. Zdaj se mu je prvikrat ustavila posadka, in da ne bi bil imel brata pri sebi, nemara bi se bil Boštjan šopiril zadnjikrat. Tako pa je hitel odpraviti svojega Volbenka, odločen ostro kaznovati ta upor. Porogljivo grohotanje ga je spremilo v sobo.

„O mili brat moj,“ vzdihnil je Volbenk; „hudiču si se zapisal, ko si se odpovédal meščanstvu svojemu. Popústi grad in grofa in pojdi z máno!“

„Kar je, to je,“ dejal je oni udan v svojo usodo in naročal bratu, kaj naj vse opravi v mestu. „In Kornelijo mojo boš tudi videl,“ razvnel se je. „O, reci ji, kako hrepenim videti rožo v njenih laseh in slišati njen pozdrav. Glej, to ji poneseš! Tu stojalce za Jezuska pri njeni postelji, tu okvir za uro in skrinjica za ženske malenkosti. Vse sem izrezal sam, iz dolzega časa. Toda tega nji ne praviti, da sem jaz naredil. Brate, ti si mladenič, ti ženskih ne poznaš. Vse imajo svoje muhe in kar jim mož storí, to je brezokusno, kmetsko in Bog vé kaj še vse. Samó da nam nagajajo. Zlata moja Kornelija ima tudi to slabost; a jaz jo imam za to še rajši. Zdaj pa, Bog te obvaruj! In pridi še katerikrat!“

Volbenk je objel svojega brata in se zjokal in besedo mu je trgalo ihtenje, ko je pravil, kaj vse mesto govori, da grof zahaja h Korneliji.

„Da, h Korneliji,“ nasmehnil se je Filip, a takoj postal zopet resen in jel dopovedovati, da grof gotovo obiskuje Kornelijo, gospodično Kornelijo, hčer celjskega učitelja.

„Prav, da morem govoriti s tábo,“ dejal je. „Ti si bil vedno predrzen junak, tudi kadar ni bilo treba. Skaži se zdaj in reši mlado grlico, kadar grofa ne bo na Dunaji. V drugem nadstropji, v zeleni sobici je zaprta. Potem ne bo zahajal grof več v hišo mojo.“

„Bog dal, da bi bilo tako!“ vzdihnil je oni. „Toda ljudje menijo, da je zato tebe poslal stráni, da ga v njegovih grehah nikdo ne moti.“

Volbenk je bil odšel. Filip pa je zažugano kazen kar pozabil, kajti drugačne čudne misli so ga obšle. Neznani, bridek čut stisnil mu je srce, ki je nemirno bilo v tesnih prsih. O zvestobi svoje žene še nikdar ni dvojil, in tudi zdaj ni mogel, ni hotel obdolžiti je. A vedno je slišal grozen glas, ki se mu je rogal in šepetal: „Glej, za to si bil poslan stráni.“ Neizrekljiv nemir se ga je polastil. Ni ga trpelo več v sobi, ne v obzidji; in v pekoči nepotrpežljivosti tekkel je po stopnicah in čez dvorišče v hlev osedlat si konja, da dirja v mesto in na laž postavi in na odgovor pokliče vse óne, ki mu obrekujejo in sramoté nedolžno ženo.

„Ha, mojster Filip, kam pa?“ zavpil je nánj predrzen vojak; toda on ga je sunil v stran, ne menèč se za njegovo kričanje. A na to je priteklo par hlapcev, ki so ga hoteli ustaviti. Meč njegov in kreпки konj si je naredil pot. V brzem diru je puščal grad za sabo in preganjan od svojih mislij niti zapazil ni, da se dreví za njim čvetero vovjakov, na čelu jim Boštjan. Podili so konje svoje in kričali, naj obstane; a Filip jih ni čul. Videvši, da ne dohité ubežnika, zgrabili so preganjalci svoje loke. Tetiv je zasvrčala in sikaje zasadila se pušica Filipu v hrbet. Za to druga in tretja in za smrt ranjen je zdrknil mož raz konja. Divji krik so zagnali morilci in Boštjan je tekkel, da oropa umirajočega. A na kričanje se je prikazala iz gozda tropa jezdecev in brzo, kakor je bil prišel, odjezdil je Boštjan nazaj proti grádu.

Došli jezdeci pa so poskakali s konj in skušali pomagati ranjencu.

„Gospod Filip Holcer,“ nagovoril ga je konjik, „ali poznate mene?“

„Poznam,“ pokimal je óni, „poznam Vas, baron Eizinger. Prijatelj Vaš nisem bil; a sovražil Vas nisem. Uslišite mi jedno prošnjo in poročite grofu Urhu, da so me njegovi vojaki umorili. In pozdravite mi ženo in brata.“

„Ha, Urhu to poročiti?“ vskliknil je Eizinger. „Ubogi mož! Niso te vojaki Urhovi, razkóšnik Ureh te je ubil! Maščeval pa te bo Eizinger!“

In konjiki so naredili nosila in odnesli truplo mrtvega trgovca Filipa.

XVI.

Boštjan pa se je čez nekaj dnij zopet postavljaj po Dunaji in njegova prevzetnost je bila mnogo neznosnejša. Od daleč so se ga ogibali meščanje, in v katero gostilno je zašel, pregnal je vse goste; vreči ga iz družčine se nikdo ni upal. Ko pa je tako stal razkoračen pred palačo svojega gospoda, oprt na dolgi meč, potegne ga nekdo rahlo za obleko. Jezno se ozre in zagleda pred sabo svojo mater Mano. Obraz se je ženíci topil v radostnem občudovanji, ko je zamaknena gledala sina svojega.

„Poberi se, čarovnica!“ zarežal je Boštjan.

Žena se je zganila, a nobena nejevolja ni prošnila koščenega obraza.

„Denarja sem ti prinesla, Boštjan,“ šepnila je smehljaje se. „Tam doli te počakam; kadar utegneš, pa priđi ponj!“

Starka je drobnéla strani; na oglu ulic se je ustavila, sedla na kamen in gledala svojega sina. Ko pa se je storila noč in so se ceste izpraznile, približal se ji je Boštjan, kakor ponevédoma.

„Kaj že imate, sitnica, da me vedno nadlegujete!“ jezil se je poluglasno. „Po kaj ste prišli noter na Dunaj!“

„Da tebe vidim, sinko,“ dejala je ona prijazno in izvlekla težko možno denarja.

„Denarja imam sam dosti,“ ponesel se je Boštjan spravlja je možno in védel starko na samotno prenočišče. Tam pa mu je pripovedovala novice iz Celja.

„Grofovega sina smo pokopali,“ dejala je in oči so se ji svetile. „Glavo za glavo, stóji pisano in meni so tudi umorili Vrbara mojega.“ Pravila je, da je bila pri starem grofu Frideriku, prosit ga podpore, in kako neznansko je ta hud na svojega sina Urha, ki se peča, kakor je zvédel, z neko malopridno žensko.

„Da bi bila malopridna, to ni res,“ odvrnil je Boštjan. „Jaz jo bom vendar poznal. Ženska kakor angelj. Jaz dobim pri nji jedí, pijače, denarja, vse kar hočem. Najboljša znanka moja.“ In Boštjan se je čudno posmijal, da ga je mati prestrašena pogledala. „Bog nas varuj! Sin, glej, kaj delaš!“ opominjala ga je mati. „Sam belcebub ne bi se upal celjskemu grofu biti tekmeč.“ Sin pa je odgovoril, da se zánj ni treba bati; in mati je nadaljevala, kako je grofu Frideriku omenila svojega sina Boštjana, kako číslan junak je, in da ji je stárec naročil, naj se mu on

jedenkrat predstavi. „Dedec je že na pol v grobu,“ namignila je. „Ko bo pisal oporoko, lahko se spomni náte, da bo Ureh jezen.“ S tem pa mati Boštjanu ni ustregla in ukazal je, naj to reč kar pri miru pustí. On se ne mara spreti z grofom in najboljše je za oba, če si ostaneta prijatelja. Potem ji je pravil, da Petacijeva Kornelija še vedno žaluje in vzdihuje v hiši grofove ljubljenske, trgovca Filipa vdove, in naposled vprašal jo, kdaj pojde nazaj.

„Kar jutri zjutraj pojdite!“ dejal je. „V mestu se čisto nič posebnega ne vidi; in jaz ne bom utegnil, ker imam stražo pred kraljevim gradom.“

„Oh, naj se te jutri še nagledam,“ prosila je ženíca. „Bog vé, če te bom še kdaj videla. Nihče me ne pozna, in približala se ti ne bodem.“

Novica ob umoru Filipa Holcerja pa se je hitro raznesla po mestu in nasprotniki Urhovi so pogumneje vzdigovali svoje glave in zbirali krog sebe stranko nezadovoljnih meščanov. Spominjali so se prejšnjih časov, ko ni bilo treba davkov plačevati za potraten dvor, in grozoviti umor pripisovali grofu Urhu in njegovi naložnici. Eizingerji so netili ogenj na vseh straneh in nekega jutra so se našli na vratih kraljevega gradú in grofove palače in mnogih odličnih hiš naslednji stihí:

„Davida za smrt Urije
Kaznovala je pokora;
A za Urha hudobije
Psalme peti mesto mora.“

Pisalca niso dobili. Grof pa se je posvetoval s kraljem o zborovanji avstrijskih stanov in prebiral došla pisma. „Oh, baron Eizinger se nas še spominja!“ vskliknil je in z očmi preletel dolgo pisanje. A čim dlje je bral, tem bolj mu je silila kri v obraz, tem bolj se mu temnilo čelo. Molčé je podal kralju pismo, ki je dolžilo grofa Urha, da je umoril trgovca Filipa. Roka se je tresla mlademu vladarju in vprašaje je pogledoval svojega strijca.

„Ali svetli moj kralj to verjame?“ dejal je ta zamolklo.

„Oh, reci, da ni res!“ prosil je kralj in segel grofu v roke, ki je preklinjal nesramno laž in prisezal maščevanje obrekovalcu.

„Morebiti so se hlapci pregrešili?“ opomnil je Ladislav.

„Potem jim smrt ne odide!“ dejal je grof in srdit odšel.

Na trdnjavskem zidu pa je stal na straži Boštjan in v svoji ošabnosti tolpe vojakov niti pogledal ni, ki se je ustavila za njim. Od gradú sem so prišli trije sumni korenjaki, pregledovali velikanske stroje, razpostavljene po zidovji, da branijo mesto, in obstali pred leseno pošastjo. Na migljaj jednega izmed te trójice, katerega je Boštjan nekako opar-

jeno spoznal za kraljevega rabeljna, zabil se je v steber močan železen kavelj dva sežnja od zemlje. Mrzla groza je izpreletela stražarja, ko so se možje obrnili proti njemu in ga pozdravili. Takrat pa je stopil prédenj nadkonjar Rožekar in zahteval meč in helebardo. Brez obotavljanja je odložil orožje trepetajoči Boštjan. Ko pa ga je prijel rabelj, iztrgal se mu je s silno močjo, in vojaki, postavljeni za njim, ranili so ga pač s sulicami, vendar obdržali ga niso. Vdova trgovca Filipa se je odpravljala ravno od doma, ko je pribežal krvaveč v njeno hišo in vrgel se pred njo na kolena in vpil in kričal, naj se ga usmili, naj ga reši, zarad nje in njenega ukaza ga hočejo umoriti. Rahločutna gospá je omedlela in strežnice so jo odnesle v mehko postelj. Boštjan pa je preklinjal in z najgršimi priimki pital hudobno žensko, ko so ga vlekli siloma iz njene hiše. Kakor besna se je zagnala med biriče stara Mana, da bi otela sina. A jeden udarec, in zgrudila se je nezavedna na tla. Boštjana so odvedli in obesili. Ko pa se je Mana zavédla, lezla je tja pod véšala in sključila se na zemljo in stokala tako bridko in grozno, da je gledalcem letelo po mozgu in kostéh. In ko so jo zvečer gonili od trdnjave stráni, vzdignila je koščeno roko proti grofovemu grádu in izustila divjo kletev na Celjana in rod njegov.

(Konec prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Konec.)

Najlože se more kaj povédati o tretjem šmihelskem svetniku, o sv. Jožefu, ker ni živel v stare čase, ki so malo komu znani, nego za naše dobe, z mojo vrstjo in pred mojimi očmi. Pri šmihelski cerkvi se nahaja grob in na njem spomenik z napisom, ki velí, da je zakopan tamo Jožef Pavšič, porojen v Stranski Vasi 1809. l., za mašnika posvečen l. 1836, umrl v Sréberničah l. 1875. Ta duhovnik Pavšič je služil menda največ v tistih nepriljudnih, kamenitih krajih, ki se imenujejo Kras in Istra. Stanoval, jedel in pil je tako préprosto in borno, kakor ljudje, ki so bili izročeni njega dušni skrbi. Župljanom svojim je bil najiskrenejši prijatelj, najblažji dobrotnik, najmodrejši svetovalec in učenik ne samó v vérskih in cerkvenih, ampak

tudi v posvetnih, gospodarskih in deželskih rečeh in potrebah. Ljubili so ga kakor očeta svojega. Hudo pa so ga črtili tuji oderuhi, ki so bogateli o krvavih žuljih kmetov, ker je bičal v pridigah svojih nemilosrdno brezbožno njihovo lakomnost in sleparstvo. Zánj se more po pravici trditi, da je bil mučenik in žrtva poklica svojega, ker je izgubil preljubo zdravje zaradi vestnega izpolnjevanja dolžnosti svoje. Ob najhujši zimi se je napotil k bolniku, da bi ga potolažil in okrepečal s svetimi zakramenti. Prejšnji dan je naletaval dež, po noči se je naredila gololédica. Bilo je, kakor bi hodil človek po steklu, ni jeden korak se ni mogel storiti brez nevarnosti. Gospod je prišel srečno do brvi, pod katero je bila precèj globoka, ne premrzna voda. Brv ni imela menda nič držaja, revežu se na nji izpodrsne, da pade v vodo in se strašansko prehladí. Rabil je mnoga zdravila, ki mu pa niso nič pomagla. Prezeblo truplo mu popolnoma odrevení, vsi vnani udje mu oglušé in otrpnejo, služile mu niso več ni roke ni noge. Ležal je kakor panj, sam ni mogel ni jesti, ni piti, ni opravljati potrebe svoje. Tako mrtvouden je ostal do konca svojega življenja — človeka strese groza, ko pomisli to neznansko nadlogo — celih dolgih, dolgih dva set let! Službo je moral se vé da pustiti, dal se je odvesti v domovino, v rojstveni svoj okraj. Nekaj časa je živaril in se lečil brez uspeha v Novem Mestu, potem pa se je preselil k ljubi svoji sestri, ki je bila omožena pri Pipanu v Sréberničah. Ta vas spada še pod šmihelski zvon kakor tudi Stranska Vas, v kateri se je gospod porodil. Od tod se ne vidi ni ta, ni óna, zaklanjajo ji gozdje in gričevje. Pipanica je bila prijateljica gospodinji moji, prišla je k nam dostikrat in nam povédala mnogo mičnega, lepega in ginljivega o bolnem in bogoslužnem svojem bratu. Neskončno svojo nesrečo je trpel brez tožbe, brez stoka, brez nejevolje. Popolnoma udan v voljo božjo je govoril: Gospod mi je zdravje dal, gospod mi je je vzal, bodi čast in hvala presvetemu njegovemu imenu! Gospodinja me je poslala večkrat po kakem opravku k Pipanu. Imela sem dosti prilike, da sem spoznala bolnika in se uvéčila o pravi krščanski potrpežljivosti in o nebeški prijaznosti in dobroti njegovi. Pomenkoval se je rad z vsakim človekom, tudi z be-rači in otroki. Po celo uro sem stala kdaj pri postelji njegovi in ga poslušala ali pa mu pravila mestne prigodke in novice. Kdor je prišel k njemu, smel se je šaliti, kolikor je hotel. Gospod mu ni zameril ničesa, da le ni obrekoval ljudij. Opravljivca pa je kmalu ustavil in mu rekel: Brate, ne sodi, da ne boš sojen; ta, ki gá grajaš, je pred Bogom morebiti stokrat pravičnejši, nego midva oba. Babe raznašajo zdaj Pipanico, da je bratu slabo stregla in da je hiral in umrl pri nji v naj-

večji revščini in nesnagi. Ta govornica je grda laž. Slišala sem ga na svoja ušesa, ko je dejal, da sestri z nobenim denarjem ne bi mogel povrniti prevelike skrbí, katero ima zánj in brezštevilnih dobrot, katere je prejel iz rok njenih. Bog je razodel še pred Pavšičevo smrtjo, kako mil in drag mu je bil ta zvesti prijatelj. Po njegovi prošnji je storil velik in preblagodatén čudež, katerega se bodo hvaležno spominjali vsi pošteni Sréberničani do zadnjega trenutka svojega. Na drugi stráni Krke stoječa vas se je bila vnela in silen veter je gnal plamen čez vodo naravnost proti Sréberničam. Iskre so se vsipale, kakor bi padala ognjena ploha. Krka je cvrčala, da je bilo groza. V vas so leteli velikanski utrinki, goreče trske, slama, senó. Prestrašenim Sréberničanom je kar zastajala sapa. Vsi so mislili, da se bo užgalo zdaj zdaj na vseh krajih in koncih vasi, ker so bile strehe slamnate, poslopja pa lesena. G. Jožef je zapazil te strahote skozi okno in velel ljudem svojim, naj ga neso iz hiše. To se zgodi. Gospod dvigne oči proti nebu in začne moliti in zagovarjati ogenj. Zdajci nastane grozen piš. V zraku se je vse vrtilo in mešalo, po zemlji pa je boje bobnelo kakor ob kakem potresu. Nevihta je trajala le nekoliko trenutkov. Ko piš zopet utihne, Sréberničani od veselja ostrme in sklepaje roke hvalijo Boga, videč, da se je veter obrnil, da nosi utrinke v nasprotno stran tja proti zaloškim travnikom, in da so torej preljube njihove Sréberniče rešene iz največje nevarnosti, ki se misliti more. Vsa vas spričuje resnico tega čudeža, meni so ga naznanili in potrdili razven Pipanice vsa njena družina in več bližnjih sosedov. Tají ga le kakov bebec in kakov brezvérec. Ta čudež prelepo dokazuje, da je Bog res podelil g. Jožefu neizmerno milost in slavo, da ga je vzprijel že na tem svetu med preljube izvoljence in svetnike svoje. Zdaj uživa že več let v nebeškem raji sladko nagrado za bridko trpljenje svoje, katero je prenašal s tako krščanskim junaštvom. Ko ga bo sv. cerkev dvignila in mu dala prenesti truplo v oltar, vrelo bo k svetinjam brez števila romarjev iz vseh krajev slovenske domovine in Slovenci ga bodo priznali radostno za váruha in zagovornika svojega. Jaz mislim, da živí med nami dan danes prav malo móž, ki bi ljubili svoj narod tako zvesto in goreče, kakor ga je blaženi Jožef Pavšič. Dokler nisem slišala njega, menila sem, da je slovenščina nekaka novica in šega, ki je prišla in bo morebiti kmalu zopet izginila. Prejšnje čase so hoteli biti naši meščanje Nemci, za še bolj imenitne pa so se šteli tisti gospodje, ki so znali govoriti po latinsko in po francosko. Leta 1848. vneli so se pri nas ljudje za slovenščino. Meni, kakor pravim, ni se zdela ta reč nič velika in slavna. Še le g. Jožef mi je odkril vzvišeni zmisel

in globoko pomenljivost njeno in njemu, svetniku, sem verjela, ker sem kristjana. Razlagal nam jo je tako: „Narode je Bog ustvaril, bila je torej volja božja, da smo se rodili za Slovence. Kdor zataji svoj rod ali kdor krati Slovincem pravice, prezira in tepta naredbo božjo, zakon božji. Vsak odpadnik je izdajalec, izdajalci pa so hudodelniki, vredni najstrožje kazni na tem in na ónem svetu. — Slovenski jezik je za nas najlepši in najslajši zato, ker se na njem razgovarjamo in kratkočasimo z najljubšimi ljudmi, s katerimi nas je sam Bog sklenil: z materjo, z očetom, z bratci, s sestricami in s prijatelji mladih svojih let, ki nam ostanejo izmed vseh najzvestejši. Slovenski jezik pa je za nas tudi najpotrebnejši in najsvetejši. Po slovensko govorimo z Bogom, kadar molimo. Po slovensko govori z nami Bog skozi usta duhovnikov svojih, dušnih učencikov in svetovalcev. Po slovensko si služimo ne le vsakdanji kruh, ampak tudi milost božjo, srečno večnost, nebeško vzveličanje.“ — Kadar se je domislil g. Jožef velikih nadlog, ki stiskajo Slovence, obhajala ga je taka žalost, da mu se je kar beseda tresla in so mu silile neprenehoma solze v oči. Z ihtečim glasom govoril nam je jedoč: „Kaj ne, štirideset mučencikov vam se zdi že grozno veliko število, ali ljubi moji, kaj je to proti nepregledni množici slovenskih trpinov? Več nego tisoč let so bili vsi naši spredniki mučeniški, kajti njih vsakega je žulil in davil pretežki jarem, katerega so jim naložili nemili tuji oblastniki. Ako štejemo, da ni bilo naroda našega nikoli več nego jeden milijon in če pomislimo, da živé in zamró v sto letih trije rodovi, dobomo po tem dokaj prenizkem računu za tisoč let trideset milijonov Slovencev, torej trideset milijonov slovenskih mučencikov! Vendar Bog ne daj, da bi obupovali zaradi te strašne preteklosti. Hrvat velí: Svaka sila do vremena. Tudi pred naša vrata bo prisijalo solnce. Kolikor hujše in daljše je bilo trpljenje, tem večja bosta veselje in sreča naša, ko nastopi dan odrešenja, katerega nam že oznanjuje rumena zarja na vshodnem obnebjí. — Dostikrat nam je ponosno pripovedoval, kako visoko je povzdignila slovenski jezik katoliška cerkev. Dejal je, da so dovolili rimski papeži duhovnikom, da smejo brati sveto mašo samó na treh jezikih, po latinsko, po grško in po slovensko. Nemškemu, ki se pri nas zdaj tako sili in šopiri, niso dali nikoli te pravice, časti in veljave, gotovo zaradi tega, ker mu niso prisodili take dostojnosti, krasote in dovršenosti kakor našemu slovenskemu. — Ko so hoteli zidati v Novem Mestu narodni dom in so nabirali za ta namen darove, prišla sta dva gospoda tudi k Pipanovim. S sabo sta nosila bukve, v katerih so bili vsi darovalci zapisani. Pavšič ja prosi, da bi mu prebrala njih imena. Ko čuje, kako

veliko so dali za slovenski dom Rudež, Barbo in še nekateri drugi gospodje, začel je od veselja jokati. Morali so mu bukve primakniti k ustom, da je poljubil imena teh plemenitih narodnih dobrotnikov. Précej je poklical sestro, naj vzame iz predalnika že ne vém koliko goldinarjev in jih izročí gospodoma. — Za jedno reč pa je pobožni mož hudo grajal slovenske rodoljube: da za pravico našo samó govoré, pišejo in delajo, Bogu, ki bi nam najlaže pomogel, pa je menda nič ne priporočajo. Bil je trdno uvérjen, da bi z dobro molitvijo dosegli mnogo več, nego z jalovimi tožbami in prošnjami. Molil je za Slovence večkrat glasno vpríčo mene in drugih po priliki tako-le: „Večno pravični vladar vsega sveta! neskončno usmiljeni naš nebeški oče! Tebe, ki si podaril vsem narodom jednake pravice, prosimo ponižno, da se ozreš milostivo na uboge, zatirane slovenske otroke svoje. Razsvetli nasprotnike naše, da bodo spoznali velike svoje krivice, da bodo nehali nas črtiti in preganjati, da nas bodo imeli za brate ne pa za sužnje svoje. Ako pa ostane srce njihovo trdo in predrzno, da ne bodo hoteli poslušati blagih tvojih zapovedij, pokaži jim težo jeze in desnice svoje ter osramoti in poruši v prah napuhneno mogočnost in pogubne namene njihove. Nam, pokornim tvojim služabnikom pa skoraj vzidi po po očetovski tvoji dobroti vse oživljajoče, davno zaželeno solnce zlate svobode, da se izpolnijo besede svetega pisma: „Kdor se povzdiguje, bode ponižan; kdor se ponižuje, bode povišan. Amen.“ To molitev sem si zapomnila in vprašala g. Jožefa, kdaj bi bilo najbolje moliti za Slovence. On se je prijazno nasmehnil in dejal: Dobro je vsak dan, vsako uro, vselej, kadar utegneš. Posebno pa ne pozabi spomniti se reve naše v praznik sv. Cirila in Metoda, ki sta bila Slovencem največja prijatelja in pomočnika. Svet njegov sem poslušala in letos teče že peto leto, da sem molila ta dan, kakor me je naučil bogoslužni mož. — Zdaj Vam pa moram reči: z Bogom! Zemlje se prijemlje mrak, ko pridem domóv, bo že trdna noč. Prosim, da mi nikar kaj nič ne zamerite, saj véste, da ima vsak človek kako svojo maho in sitnost. Hi, hi, hi! Jaz sem najbolj srečna, kadar me hoče kdo poslušati. Če se snideva še kdaj tako, kakor danes, povédala vam bom še mnoge mične in kratkočasne reči, ki so se godile in vršile v šmihelski župniji. Vrečo svojo sem komaj načela, tresla bom iz nje lebko še marsikatero uro, predno jo izpraznim. Lahko noč! Čuha, hej — pa véš, da mi ne boš hodila preblizu hiš in strašila otrók; če ne te primažem, da boš čutila in pomnila, kdaj si mi zabredla tako neumno na šmihelske spašnike.

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XI.

Brez poezije, brez umetnosti bilo bi življenje žalostno! Pa saj si tacega življenja niti misliti ne moremo, kakor si ne moremo misliti človeka brez srca. „Človeka brez srca, da si ne moremo misliti? — Manjka se jih!“ utegnil bi nas kdo zavrnuti. Res pravimo večkrat: „Ta človek nima srca“, toda niti ta ni brez njega; le kaže se, kakor bi ga ne imel. In glej! Že takšen človek nam je zopernejši, nego vsaka druga ljudska spaka. Zato treba človeku srce ravno tako odgajati in oplemeniti, kakor um njegov in telesne njegove zmožnosti. Vsak človek je v malem „celi svet za se“; v njegovi duši se vidi ves svet kakor v kakem zrcalu, on je jedina stvar božja, ki si je v svesti svojega življenja. Če si pa ogledamo ta svet, ki ga je Bog ustvaril za človeka, videli bomo takoj toliko in toliko prelepih stvarij, ki nas razveseljujejo, ki nam blažé in povzdigujejo naše srce. S pisanim cvetjem posute so namí trate, v hladnem gaju prepevajo nam drobne ptičice, a kadar se po noči na nebeškem oboku prižgó brezštevne lučice, takrat je um naš preslab, da bi pojmlil ta krasni brezkončni svet nad nami, tem bolj pa nam od veselja utriplje srce, ker mu čarobni pogled budí rajskih sladkostij. Sam Bog je torej stvarjenje svoje napolnil s pesniškim čarom, vsa priroda ni družega nego najlepše delo večnega umetnika; človek pa, ki je po božji podobi ustvarjen, mora večni svoj uzor ravno tako posnemati v „lepih“ delih, kakor z „dobrimi“ dejanji. In res so to čustvo „lepote“ od nekdanj budile vse vere, zlasti pa katoliška, ki je v veličanstvenih svojih cerkvah znala združiti vse umetnosti v slavo božjo. Lepe umetnosti so za splošno omiko ravno tako potrebne, kakor znanosti, ali pa še bolj. Ravno umetnosti so staro grško omiko tako povzdignile, da še dan danes zajemamo iz nje; a konec srednjega veka se je razkosani talijanski narod z lepimi umetnostimi bolj povzdignil, nego drugi veliki narodi z vso svojo državno silo in slavo. To pa nas uči, da bi se ravno mali narodi z vsemi svojimi močmi morali poprijeti lepih umetnostij, s katerimi si bodo mnogo prej pridobili veljavo v svetu, nego z jalovimi političnimi borbami.

To resnico so uvideli tudi hrvaški domoljubi, ko so snovali najvišji kulturni zavod svojemu narodu, in utemeljili so akademijo znanosti in umetnosti, kakor smo „Zvonovim“ čitateljem povédali v

II. pismu iz Zagreba. V istem pismu smo omenili, da akademija ni mogla takoj prva leta orati vsega svojega polja, a najmenj, da se je mogla pečati z umetnostjo, ker za to ni imela prav nič pomočkov. Nihče tega ni bolj čutil, nego sam utemeljitelj akademije, vladika Strossmajer, in hotel je odstraniti tudi to pomanjkljivost. V ta namen je leta in leta nabiral dragocenih umetnin po vsi Italiji, in s pomočjo Consonija, Simonettija, Overbecka in družih slavnih umetnikov nabral je zbirko redkih slik, ki nam jasno kažejo, kako se je slikarska umetnost razvijala od začetka krščanske dobe do denašnjega dné. Iz vsake dobe je kupil po nekoliko imenitnih slik, a če jih ni mogel dobiti izvirnih, naročil si je ponarejenih od najboljših umetnikov.

Vsa zbirka šteje 284 umetnih zdelkov, katere zvédeni možje cenijo na pol milijona goldinarjev. Prelep je to dar, ki ga je domoljubni vladika dal svojemu narodu; toda ni ga v vsem Zagrebu bilo poslopja, v katerem bi se ta zbirka mogla tako namestiti, da bi bilo kaj koristi od nje. Treba je bilo misliti na novo zidanje in zopet je Strossmajer bil prvi, ki je v ta namen podaril 60.000 gld. Zdaj so se hitro množili dobrovoljni prineski, zagrebško starejšinstvo je odstopilo potrební prostor na južnem konci Zrinjskega šetališča, a ko je tudi deželna vlada zagotovila obilno denarno podporo, bila je kmalu pod streho prekrasna palača, ki je stala 240.738 gold. Po črteži slavnega dunajskega arhitekta Schmidta jo je sezidal bistroumni njegov učenec Bolle v najlepšem renesančnem zlogu. Pri tleh je arheološki muzej, v prvem nadstropji so akademijske pisarne, zbornica in knjižnica, v drugem nadstropji pa se okoli in okoli vrsté dvorane za galerijo slik, ki so doslé napolnile šest velikih sob. Sredi palače je s steklom pokrito dvorišče, ki je s svojim stebrovjem najlepši kras vsega poslopja in prav pripravno za večje narodne shode, kakeršen je prvi bil dne 9. novembra 1884. l., ko je sam vladika Strossmajer blagoslovil in odprl ta lepi kulturni dom.

Prostor nam ne dopušča, da bi opisali to redko svečanost, o kateri so o svojem času itak že poročali drugi listi; le iz slavnostnih govorov bomo v kratkem posneli nekoliko jedernatih mislij. Akademijski predsednik Dr. Račkí je prvi poprijel besedo. Ko je povédal, kako se je akademija začela in kako razvijala, razložil je, kako tesno sta znanost in umetnost zvezani druga z drugo, a na to je začel govoriti o zbirki slik, katero je vladika Strossmajer z ustanovnim pismom dné 2. oktobra 1868. podaril narodu svojemu. Rekel je, da sta akademija znanosti in galerija slik dvojke božjega in človeškega duha, ki sta zdaj tudi na hrvaških tleh sklenili novo nerazvezljivo zavezo

vezo. Ker je človeku prirojeno, da lepoto ljubi ravno tako, kakor ljubi resnico in pravico, treba to trojno občutje v njem jednako razvijati, a zato da imajo skrbeti država, cerkev in dom. Kakó umetnost in znanost druga na drugo delujeta, vidimo najlože pri starih Grkih in pri Talijanih. Le s pomočjo filozofije se je umetnost ua Grškem mogla povzdigniti do tolike popolnosti, kakeršne ni dosegla nikjer ni prej, ni slej, in ravno tako je tudi na Talijanskem le prerोजना znanost obudila umetnost k novemu življenju. Po takšnem splošnem premišljevanji je bistrourni govornik omenil, kako je humanistično gibanje na Talijanskem v XV. in XVI. stoletji tudi že po hrvaški Dalmaciji zasejalo mnogo zdravega semena, ki pa ni moglo dozoreti zaradi grozne turške sile, ki je takrat dušila hrvaški narod. Bilo je sicer tudi takrat med Hrvati posameznih mož, ki so se vkljub neugodnim razmeram posvetili znanosti in umetnosti, ali morali so bežati na tuje, a tu so pod potujčenim imenom povečali slavo dežele, ki jim je dala varnega zavetja in jim postala druga domovina. Še le v naših dneh so se jeli „višji nebeški darovi“ gojiti na Hrvaškem v mnogih družbah in raznih kulturnih zavodih, in napósled nam je darežljiva roka prvega našega sina odprla tudi ta prelepi hram umetnosti. Res da galerija slik ne bode kar takoj obudila slavnih hrvaških umetnikov, gotovo pa bode oplemenitila čustvo lepote ter pospeševala dobri ukus. Da se v tem ne motimo, porok nam je narod hrvaški sam, ki je v lepem svojem jeziku, v svojih pesmih in v domačem obrtu pokazal dovolj prirojeneda daru in občutja za lepoto.

Predaleč bi zašli, ko bi hoteli povédati vse, kar je na to sam vladika Strossmajer govoril zbranim rojakom svojim. Zavetnik akademije, rekel je, da je popolnoma zadovoljen s plodovi, ki jih je ta najvišji kulturni zavod doslé obrodil ter da se potem tudi za prihodnje nadeja, da bode Hrvaška postala središče vsega višjega duševnega življenja na balkanskem polotoku, a Zagreb da bode južnim Slovenom to, kar je Talijanom bila Florenca. Na to je razlagal, kako je nabiral slike in se trudil, da bi jih dobil iz vseh raznih dob ali tako zvanih „umetniških šol“; povédal je, katere podobe so posebno redke in dragocene, a vpletel je vsak čas kako umno opazko iz zgodovine umetnosti. Prav dobro je zavrnil tistim, ki pravijo, da je galerija slik za Hrvate nepotrebna potrata. Ni tajil, da telesno blagostanje narodovo propada in da treba prav resno misliti, kako bi se to zaprečilo, dokler je še čas. Zaupanje v Boga in v samega sebe, čednostno in delavno življenje, red in varénost, to so tisti stebri, na katere se bode vedno opiralo narodovo blagostanje; višja idealna

napiranja niso nikdar ugonobila države in narodov, ampak ugonobile so jih nezmerna sebičnost, nenasitljive strasti ter tisto nemirno hrepenenje, da bi človek obogatel brez dela in truda. Narod, ki se ne more navdušiti za nobeno vzvišeno, idealno stvar, marveč ima vedno le svojo slabost pred očmi in išče pomoči pri tuji moči, takov narod ima že kal smrti v sebi in mora propasti. Tisti narod pa, ki si je v svesti, da je ustvarjen za kaj višjega, in je pripravljen, da za idealne svoje namene daruje vse svoje moči, takšen narod se prej ali slej mora vzbuditi k novemu, krepkemu življenju. Da pospešujejo te vzvišene namene našega življenja, to je naloga vseh kulturnih zavodov in torej tudi galerije slik. Po tem je domoljubni vladika poudarjal, kako so se narodi v našem veku zavedli svoje narodnosti, ki je najdragocenejši dar božji, in kako nam le narodni kulturni zavodi morajo biti od prave koristi. Tudi je rekel, da si duhovna in posvetna znanost nikakor ne nasprotujeta, temveč da se prav lahko ujemata druga z drugo ter da bi obe imeli delati na to, da se v narodu znova obudi versko čustvo. To je tudi nekoliko uzrok, zakaj je on za galerijo nakupil toliko svetih podob, akoprem prav za prav družih niti ni mogel dobiti, kajti ravno v tistih časih, ko se je slikarstvo najbolj povzdignilo, slikali so umetniki najrajši verske stvari. Mladi naši slikarji naj se iz tega uče, da sta Bog in vera večni neusahljivi vir vsega idealnega navdušenja. Rekel je še to, da če je on, duhovnik in vladika, kaj pripomogel, da so Hrvatje dobili svoje vs-učilišče, svojo akademijo in svojo galerijo slik, da je to storil zato, da svetu pokaže, da ga med vero ter znanostjo in umetnostjo ni nobenega nasprotja.

Na to je Strossmajer odprl vrata v galerijo in prvokrat sam védel narod svoj v ta lepi hram slikarske umetnosti.

Pojdimo tudi mi za njim, pa si oglejmo najiminenitnejše podobe.

V prvi sobi so nameščene talijanske slike iz XIV. in XV. veka, nekoliko flamskih iz iste dobe in trije redki bizantinski spomeniki. Bizantinske podobe so si vse tako podobne, da jih je težko ločiti drugo od druge, svetniki se vsi nekako jednako „leseno“ drže; ali takšna je bila tedanja šega, katere so se tudi najboljši umetniki držali kakor kake postave. To prav jasno vidimo na dveh dragocenih platnicah od slonove kosti iz desetega veka, in na slikani podobi, ki nam kaže „Jezusa, kralja sveta, katerega molijo svetniki, ljudje, živali, solnce, mesec in angelji“. Talijanski slikarji so se sprva tudi ravnali po bizantinski šegi, dokler ji Giotto ni za zmeraj dal slovó. Sicer je tudi Giotto (1276—1337) slikal le svete podobe, ali njegove slike so že polne življenja in duševnega ognja. Strossmajerjeva zbirka nima izvirne

slike Giottove, ima pa prav dobro ponarejeno „polaganje Jezusa v grob“. Marijino lice na ti podobi nam prav dramatično kaže bol in žalost. Giotto je posnemala cela vrsta talijanskih umetnikov, od katerih vidimo v naši galeriji mnogo lepih slik. Najiminenitnejša je izvirna slika „iz življenja sv. Frančiška“ od Fra Giovanna da Fiesole (1387—1455), o katerem pravijo, da se je bridko jokal, ko je slikal trpljenje Kristovo, a predno se je lotil podobe Matere božje, da se je ostro postil. Vzgojen v duhu sienneške šole je postal vendar najumnejši Giottov naslednik ter v slikah združil njegovo strast s svojo ljubeznivostjo. Razven omenjene izvirne vidimo v galeriji še tri ponarejene Fiesolove slike, a kraj njih več izvirnih del iz Giottove in istodobne sienneške šole. Velik napredek v slikarski umetnosti kaže nam florentinska šola XV. stoletja. Njen začetnik Masaccio (1401—1428) je prvi jel oblike tako risati, kakeršne so v resnici ter je v svojih podobah združil idealizem z realizmom. Od samega Masaccija Strossmajerjeva zbirka nima nobene slike, ali od njegovega učenca Filippa Lippija vidimo izvirno podobo „Matere božje s sv. Kozmom in Damijanom“, potem dve „rojstvu Kristovi“ od Dom. Ghirlandaja (1349—1498) in „sveto rodbino“ od njegovega sina Ridolfa, dve podobi „Matere božje“ od Baldovinetta in še nekoliko drugih.

Iz flamske šole ima naša galerija skoraj samó ponarejenih podob razven izvirnega „portreta“ od Holbeina in „Kristove glave“, o kateri zvedeni možje sodijo, da jo je slikal sam Dürer.

V drugi sobi stopimo pred umetnine iz dobe klasične renésance, t. j. iz druge polovice XV. in iz XVI. stoletja. Vsakdo vé, kako se je v ti dobi umetnost na Talijanskem povzdignila in koliko slavnih mož je takrat bilo v vseh raznih strokah umetnosti in znanosti. Preveč bi se odmaknili od svoje naloge, ko bi hoteli o tem govoriti kaj več. Naj torej omenimo najlepših biserov, ki jih iz te lepše dobe čuva naša galerija. Poleg slik iz lombardske in Peruginijeve šole razgledamo takoj tri dragocene ponarejene podobe od Rafaela Sanzija (1483—1520), namreč njegovo „Mater božjo z osatico“, „polaganje Krista v grob“ in „bitva Konstantina Vélikega“. Poslednjo je slikal profesor Giangiacomo, od katerega sta tudi podobi „Rafaela“ in „Peruginija“. Razven teh so posebno imenitne slike: „Adam in Eva“ od Albertinellija, „sveta rodbina“ od Bagnacavalla, „Mati božja“ od Rafaelina del Garbo, „vstajenje“ od Dossija in druge. Jedna najlepših v vsi zbirki pa je gotovo „Krist na križi“ od Correggija (1494—1534), od katerega je tudi druga „Jezus v vrtu gecemanskem“, ki pa nima več nekdanje vrednosti zato, ker so jo nekoliko skazili poznejši popravjalci.

V tretji sobi so nameščeni eklektiki in materijalisti XVII. in XVIII. stoletja, od katerih bomo ómenili le najimenitnejše. Umetno dovršen je „portrét papeža Siksta V.“ od Hanibala Caraccija, ravno tako „Herodijada“ od Domenichinija, „sv. Sebastijan“ in „polaganje v grob“ od Gvida Renija. Od Van Dycka (1599—1641) imamo „portrét“ in pa ponarejeno njegovo „snemanje s križa“; od Rubensa (1577—1640) dobro ponarejene njegove „štiri strani sveta“ in „Jezusa, Marijo in Josipa“. Posebnega spomina vredni so tudi „Mati božja z jabolkom“ od Mattysa, „sv. Matija“ in „sv. Jeronim“ od Ribere, več podob iz šole Salvatora Rose in nekoliko lepih od Bourguignona, Verneta in Teniersa.

Posebno zanimiva za nas je četrta soba, v kateri se vrsté umetnine beneških slikarjev, kajti med njimi sta tudi dva Hrvata, Andrej Medulić (1522—1582), ki so ga Talijani zvali Schiavonija, in pa Viktor Carpaccio, o katerem Kukuljević sodi, da je bil Hrvat iz Istre in da mu je pravo ime Krpač. Medulića hvalijo izvrstnega kolorista. Hrvaška zbirka čuva štirinajst njegovih del, „sv. Miklavža“, „leteče angelje“, „Marta in Venero“, „koncert“, devet alegoriških slik, „znanost“, „resnico“, „aritmetiko“, „smrt“, „čas“, „pedagogijo“, „etnografijo“, „geografijo“ in „lov“, ter njegov lastni „portrét“ ponarejen po Simonettiju. Od mnogih drugih slik beneške šole so najlepše „sv. trije kralji“ in „sv. rodbina“ od Palme Vecchija, zlasti pa „angeljčki“, „Mati božja“ in „portrét Benečanke“ od Tiziana, potem pa tudi „kronanje Matere božje“ od Parisa Bordenona, „portrét beneške rodbine“ od Tintoretta in „sv. Katarina“ od Veronesa.

V peti sobi so razpostavljene umetnine devetnajstega veka, ki nas tem bolj zanimajo, ker vidimo med njimi tudi dela obdarovanega hrvaškega slikarja in čvetero drugih slovanskih umetnikov. Hrvat Nikola Mašić se je porodil v Otočci leta 1851., izučil se je na dunajski in monakovski akademiji, a zdaj je profesor na obrtni šoli v Zagrebu. Najrajši slika podobe iz domačega življenja na kmetih, ki so ti takoj na prvi pogled všeč. Mašić je pokazal, da pravi umetnik tudi v ravni Posavini nahaja mnogo snovij, a v slikanji razne dnevne svetlobe se je skazal redkega mojstra. Naša galerija ima za zdaj dve njegovi sliki, „deklico, ki ob Savi gosi pase“ in „letno idilo“. Ostali slovanski umetniki so „Zvonovim“ čitateljem dovolj znani, da nam tu ni treba več o njih pripovedovati, nego to, da so v Strossmajerjevi zbirki „ranjeni Črnogorec“ od Čermaka, „smrt zadnjega polabskega kneza“ od Matejke, „rimska kampanja“ od Siemiradzkega, in „beg v Egipt“ od Kotarbinskega. Poslednji slikar nam svoje podobe riše prav tako, ka-

keršne so v resnici, a na omenjeni sliki se nam zdi, da je sv. Josip pravi arabski beduin, ki z ženo in detetom potuje skozi puščavo. Od ostalih so najlepše podobe od Salghettija, ki je med drugim z živimi barvami naslikal alegorično „Jugoslavijo“, potem od Consonija, Steinleja in Kupelwieserja. Consoni je po naročilu Strossmajerjevem naslikal lepo podobo „sv. Cirila in Metoda pred papežem“, na kateri vidimo zadaj samega Strossmajerja.

Omeniti nam je tudi še šeste sobe, ki je navadno zaprta zato, ker se dragocene stvari pokazati smejo le v pričujočnosti čuvarjevi. Tu se med drugim čuvajo kartoni slavnega Overbecka (1789—1869), potem talijanske in francoske miniature iz XV. stoletja, črteži nove cerkve v Djakovem, Misal v rokopisu s podobami iz XIV. stoletja, in prekrasna molitvena knjiga iz prve polovice XV. stoletja, katero je Strossmajer kupil za 9000 goldinarjev. Na vsaki strani te knjižice so okoli rokopisa divne podobice, ki jih je neznani umetnik bržkone slikal za francoskega kralja.

Nikakor ne mislimo, da smo s tem bogato Strossmajerjevo galerijo slik ocenili tako, kakor zasluži. To bi bila stvar kakega strokovnjaka; mi pa smo „Zvonovim“ čitateljem hoteli le površno pokazati najmlajši kulturni zavod hrvaški, ob enem pa poudariti, kako imenitna in koristna je umetnost za male narode. Slovenci imajo za to premnogo prirojenih zmožnostij, le podpore manjka. Slovenec od nekdaj ljubi lepo petje, krasne cerkve, ubrano zvonjenje; med Slovenci se ne manjka samoukov, slikarjev in rezbarjev; Slovenci imajo dramatično društvo, glasbeno matico, Cecilijino društvo in druge družbe; a je li vse tako osnovano, da bode narod od teh zavodov imel kaj koristi? Zvéden Francoz se ni mogel načuditi mlademu Gorenjcu, ki se je samouk znal lotiti vsakega dela, in rekel je pomenljive besede: „Kaj bi bilo od tega naroda! Kakšne víre blagostanja bi si odprla država, ko bi znala ceniti in vzgajati to umno in pridno ljudstvo!“ . . .

Róžica.

Moráninem objetji,
Ko mi zaspí okó,
Možjé me štirje, črni
Tjà v zemljo ponesó.

Na gróbi pa ne bode
Napis se mi blestél,
Ni mramornata plošča,
Ni križ visók, svetél.

Iz srca mi požéne
Prekrasen róžin cvét;
A z ljubim pride déva
Odtrga krasni cvet

Ter róžico na nedro
Razkošno si pripnè;
Kjér nekđaj srce moje,
Cvetíca zdaj tam mrè.

F. G. P.

Odlomki iz človeške tragikomedije.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

1. Pepita.

Bilo je v poletnem času, ko sem v nekem mesteci na slovenskem Štajerskem sédel v kočijo, ki me je čakala pred gostilno, da me popelje do pol ure oddaljene železniške postaje. Že se mislim odpeljati, ko stopi gostilničar k vozu in me prosi, naj bi se smela peljati z menoj gospá, katera bi sicer zamudila vlak, ker ji ne more dobiti drugega voza.

„Zakaj ne? Prostora je dovolj, toda le brž, da pridemo še o pravem času.“

„Tako, takoj!“ odgovori gostilničar in hití v hišo, odkoder se kmalu vrne s kovčegom, za njim pa gospá, ki séde na prostor poleg mene.

„Zdaj le hitro dalje!“ kličem kočijažu.

„Ne bojte se, gospod doktor,“ tolaži krčmar. „Časa je še 40 minut, v 30 minutah pa ste na kolodvoru. Moj voz še nikdar ni zamudil vlaka. Po moji uri je zdaj ravno . . .“

Koliko, nisem mogel več slišati, ker so konjiči že dirjali po cesti, ki je vodila iz mesta po ravnem polji do železnice, katera tam doli za senčnim logom na visokem nasipu prekorači močvirnato dolinico.

Zdaj še le sem se ozrl po spremljevalki svoji in zapazil, da jo sili smeh okoli ustnic, ko se obrne proti meni in se mi zahvaljuje za prijaznost, nji izkazano. Bila je videti kakih trideset let stara, rednega, čednega obličja, s katerega me je gledalo dvoje jasnih očij, kakor bi se čudile, češ, ali me ne poznaš več, ali ka-li? Bil sem malo v zadregi, iz katere me kmalu reši zgovorna gospá z vprašanjem:

„Ali se me več ne spominjate, gospod doktor?“

„Zares, tako znana se mi zdite, pa ne vém . . .“

„Ne véste?“ seže mi šaljivo v besedo. „Poglejte me vendar natančneje. Ali sem se že tako postarala? Res, da je minulo kakih dvanajst let ali še več, ko sva bila skupaj v vinógradu Vašega prijatelja Čukiča. Skromna družbica nas je šla iz mesta in tačas se je jeden gospodov posebno bavil z malo osebito mojo. Dejal mi je, da sem krasna Pepita, ljubezniva Pepita . . .“

„Pepita!“ vskliknem in v spomin mi stopijo davno pretekli dnevi, zelena oáza v dolgočasni puščavi političnih zmešnjav in bojev. In zdaj, ko v

lice pogledam spremljevalki svoji, ki se mi veselo nasmehne, čudim se sam, da je nisem precej spoznal.

„Ne zamerim Vam, da ste tako pozabljivi, in kaj ne, postarala sem se, pa kako bi se ne? Ko bi Vi védeli, kaj sem vse prebila ta čas! Pa morebiti ste kaj čuli?“

„Prav ničesar. Odkar sem zapustil ta kraj, nisem povpraševal, niti pozvédel, kaj se je godilo tu.“

„Véste, da ste vi politikarji najpustejši ljudje na svetu!“

„Ne oporekam.“

„Dobro se spominjam, kako sem se jezila tisti dan, ko smo prišli tako veseli do Čukiča, sedli pred kletjo, postreženi z jedjo in s tistim sladkim vinom . . .“

„1834nik iz samih cibeb,“ dostavljam in zdi se mi, da še čutim na jeziku nepreseženo milobo in sladko gladkost tiste zlate kapljice.

„Da, da, sladko je bilo, kakor cibebe. In potem ste gospodje začeli prepevati in tudi me smo pomagale. Zdajci pa začnete govoriti o volitvah. Kaj vé, koga ste imeli voliti, in vsa zabava je bila pri kraji. Ta nesrečna politika! In ko smo se vrnili v mesto, morala sem Vam obljubiti, da bom v čitalnici pomagala pri neki gledališki predstavi. Vi pa ste mi obetali poslati neke slovenske pesmi, katerih nikdar nisem prejela. Taki ste, tačas ves v ognji, toda danes me še spoznali niste. Oj, vi politikarji!“

„Le hudujte se, gospodična!“

„Gospodična? Kaj še! Poglejte ta prstan. Omožena sem, omožena, pa bolje, da bi ne bila,“ reče in težko vzdihne.

Radoveden jo pogledam.

„Povéjte mi,“ nadaljuje, „ali sem bila res (saj ste me poznali in slišali o meni), tako hudobna ali razposajena, da sem morala toliko trpeti v mladih letih življenja svojega?“

„Kaj hočete? Trpini smo vsi, ali ravno Vaš spol ima tako srečno naravo, da kmalu pozabite, kar se vam pripeti hudega.“

„Kako bi pozabila, kar me še vedno tiščí. Toda poslušajte in potem recite, sem li zaslužila tako nesrečo in tako trpljenje.“

In Pepita je začela pripovedovati:

„Kmalu po tistem izletu, katerega sva se spominjala danes, prišla je nova garnizija v naše mesto. Jeden oficirjev si je najel stanovanje v naši hiši.“

„Bil je mlad baron, kaj ne?“ šalim se jaz; „pogledal je Pepiti pregloboko v temne oči, obetal zemljo in nebo in tako dalje.“

„Ni bil ne več mlad, še menj pa baron, ampak doma tam nekje na Dravskem polji in za petnajst let starejši od mene. Obetal je res vse, kar je imel in ni imel, vendar jaz sem ostala trdna in moja prva in poslednja beseda je bila: druge zveze jaz ne poznam, kakor zakonsko. K temu pa, kakor véste, pri vojakih treba kavcije in ker niti on, niti jaz nisva bila toliko premožna, sklenila sem pretrgati znanstvo, katero bi le oškodovalo dobro moje ime.“

„Kdo bi si bil mislil, da znate biti tako trdnosrčni.“

„Moj Jarnej pa, česar nisem pričakovala od njega, poišče si privatne službe in ko mu je bila zagotovljena, stopi pred mene in mi naznani, da opusti vojaščino, ako hočem ž njim stopiti pred oltar. Njegova poštenost in takšen dokaz ljubezni do mene, ganilo mi je srce in rekla sem: da! Sicer se pa morebiti še spominjate rodbinskih mojih razmer, zavoljo katerih sem morala vesela biti, da pridem od doma.“

„Torej je kvitiral Vaš Jarnej. To se res malokedaj pripetí. A Vi niste ž njim tako ravnali, kakor tista mariborska gospodična, zaradi katere je tudi službo kvitiral neki oficir, potem pa, ko se ji je predstavil v civilni obleki, ni ga hotela nič več poznati, češ, da to ni tisti mož, kateri je v oficirski uniformi zahajal k nji.“

„Slišala sem o ti smešni prigodbi in da je potem oče moral plačati oficirju odškodnino. No, Jarnej moj mi ni ugajal zavoljo uniforme, ampak ker sem se prepričala o njegovem poštemem mišljenju. Odpovedal se je vojaštvu in po poroki sva se preselila v Gradec, kjer je sprva stopil v privatno službo, leto pozneje pa bil imenovan blagajnikom na nekem javnem zavodu.“

„Dotlé je šlo še vse po sreči?“

„Res po sreči. V tistem zavodu, pol ure od Gradca, imela sva prosto stanovanje in toliko prihodkov, da sva dobro izhajala. In zdaj se je začela dolga vrsta lepih dnij in niti sanjalo se mi ni tačas, da bi moglo kedaj biti drugače. Minilo je tako osem let. Naš fant, bil je jedini, dorastel je za šolo. Ker je bila pa v tistem kraju samó préprosta kmetska šola, morala bi ali najeti privatnega učitelja, ali pa sina dati v Gradec. Prvo ni kazalo; a ločiti se od njega ter ga izročiti tujim ljudem, zdelo se mi je čisto nemogoče. Sklenila sem torej, da pojdem sama s fantom v mesto in si tam najamem sobico. Mož moj s tem ni bil zadovoljen. Vajen je bil na red in komoditeto v hiši, katere bi potem moral pogrešati. A jaz se nisem udala in jeseni, ko so se začele šole, preselila sem se v mesto. Nedavno poprej sem bila najela kúharico, da možu ne bi trebalo hoditi v krčmo. Iz početka je šlo vse dobro. Fant se je pridno učil, ob nedeljah pa sva se vozila domóv ali je

Jarneji prišel naju obiskat. Prešla je zima in bližala se Velika noč, katero sem upala prav veselo preživeti v rodbini. A zdajci je bilo vsemu konec, strašen konec.“

In Pepita si zakrije oči, iz katerih so se udirale solze.

„Kaj pa se je pripetilo?“ vprašam ginen. „Ali je morebiti smrt —“

„Ne smrt,“ seže mi v besedo. „Oh, da bi bil umrl, predno je to storil! Žalovala bi, pa spomin bi me tešil in sinu bi v mlado srce vtisnila blestečo podobo prerano umrlega očeta. A zdaj? Oskrunjeno je njegovo ime in madež je tistemu, kdor je mora nositi.“

„Vaš mož je bil blagajnik, kakor ste mi pravili. Torej si lahko mislim, da je storil, kar se dan danes mnogokrat pripeti.“

„Da bi le to bilo! A ravnal je vse huje; tako grdo, da ni vreden, da ga še nosi zemlja.“

Žalost se ji je izpremenila v jezo in oči so se žarile od strastnega srdú.

Potem nadaljuje:

„Bilo je blizu poludne tistega nesrečnega dneva, katerega nikdar ne bom pozabila. Pripravljala sem kosilo za sebe in za fanta, ko potrka in naglo v sobo stopi pristav tistega zavoda, v katerem je služboval moj mož. Veselo ga pozdravim, misleča, da mi ima kaj poročati. Toda on se nemirno ozira po sobi in hlastno vpraša: „Ali je Vaš soprog tukaj v mestu?“ Začudila sem se, a ničesar hudega slutila. Odgovorila sem, da se vsaj ni oglasil pri meni. Ako je v mestu po opravkih, gotovo pride vsak čas. Pristav zmaje z glavo: „Torej ni tukaj prenočil?“ — „Saj véste, da nikoli ni ostajal v mestu čez noč,“ odgovorim. „Kaj pa se je zgodilo, za božjo voljo?“ — In pristav mi ves razburjen pové, da se je včeraj popoldne odpeljal mož moj, rekši, da pojde mene obiskat in da se bode vrnil še le zjutraj. Ker ga pa danes vse dopoldne ni bilo in se zaradi tega ne more v blagajnico, odposlal je ravnatelj pristava, da pozvé, kje je blagajnik in zakaj se ni vrnil. „Za gotovo sem pričakoval, da ga najdem pri Vas, in zdaj res ne vém, kaj bi mislil.“

„Lehko si mislite, kako sem se splašila pri teh besedah. Gotovo se mu je prigodila kaka nesreča, bila je moja prva misel. Brž se opravi in hitim s pristavom k mestnemu redarstvu, vendar tam niso ničesar védéli o mojem moži. Morebiti pa se je že vrnil, in ker tudi pristav ni znal družega sveta, odpeljala sva se domóv na zavod.“

„Tam je že težko čakal direktor zavodu in ko je mene ugledal poleg pristava, zavzel se je in z nama vred hitel v naše stanovanje, katero pa je bilo zaprto. „Kje li je kúharica?“ vprašam in pozvém,

da je tudi že od včeraj ni bilo videti. Meni se je od vsega tega kar vrtelo po glavi. Vrata odpremo z velikim ključem in vstopimo. V vsem stanovanju ni žive duše. Šifonêrja, v katerih je bila moževa in moja obleka, bila sta odprta in skoraj vsa prazna. Na mizi je ležal mali ključ do blagajnice, katerega je pograbil vodja in hitel s pristavom v blagajnično sobo. Jaz pa sem stala kakor okamnela sredi praznega stanovanja. Strašna slutnja mi je pretresla živce. „Ne, ne, to ni mogoče!“ vskliknila sem glasno, da se utolažim. Tolikokrat sem si pozneje predstavljala v duhu tiste grozne trenutke, da se jih še danes spominjam, kakor bi jih bila ravno preživela. Pa mučna misel se ni dala odpraviti. Zarila se mi je v možjane in me tirala po stanovanju, da bi našla sled in rešitev meni nerazumljivega dogodka. Končno najdem na pisalni mizi med papirji listek, na katerem berem: „Ne povprašuj po meni! Misli si, da sem mrtev!“ Torej ni mrtev. Pa zakaj je pobegnil? In vnovič se me je lotila tista sumnja. Pogledam v kuhinjo in vidim, da je tudi kúharica, kar je imela svojega, odnesla s seboj.“

„Povédati Vam moram, da sem par tednov poprej, predno sem se preselila v mesto, najela novo kúharico; bila je Korošica in kakih petindvajset let stara, ploščatega obraza z malo navzgor zavihanim nosom, napetim vratom, majhna debeluša brez vsake lepote. Še danes ne umem, da mora taka ženska ugajati možu, kateri . . .“

„Dokazal je gotovo dober ukus, ko si je izbiral tovarišico za življenje.“

„Da bi ga nikdar ne bila videla, tega potuhnenca, hinavca, lažnjivca!“ odvrne Pepita vsa srdita. „Vse bi mu odpustila, a da on mene zavrže zaradi take potepenke, kadar na to mislim, vskipi mi kri od jeze. Ko se mi je začelo tako strašno svitati — spominjala sem se, da me je v poslednjem času, kadar sem ob nedeljah prišla obiskat moža, ta ženska nekako srdito gledala in se proti meni nosila, kakor bi bila ona gospodinja — ko sem vse to premišljevala, čutila sem prvičkrat v življenju, kaj je prava nesreča. Sedaj vstopi vodja in na njegovem resnem obrazu sem poznala, da se tudi v blagajnici ni našlo vse v redu. Vodja mi naznani, da v blagajnici pogaře več tisoč goldinarjev, da bode to iznevérenje še danes ovadil sodišču, v pokritje škode pa da mora vse, kar je v stanovanju, dati pod ključ. V tem trenutju si nisem druzega želela, nego da bi se zemlja odprla in me požrla. Vsa obupana se zgrudim na stol in začnem na glas jokati. Vodji se usmilim, skuša me tolažiti in me povabi, naj ostanem v njegovi družini, dokler se ne razjasni vsa stvar. „Gotovo imate sorodnike,“ dejal je tolažilno, „ki bodo podpirali Vas in Vašega sina.“

„Sina mojega! Kakor bodalo v srce me je zadela strašna skrb ne zaradi mene, ampak za nesrečnega otroka. Vsa zmedena bežim na dvorišče, kjer je še čakal voznik, ki me je bil pripeljal s pristavom. „Le brž nazaj v mesto!“ velim mu, ne da bi si vzela časa posloviti se od vodje, ki me je skušal umiriti s tolažilnimi besedami.“

„V stanovanji svojem najdem sinčka, kateri ves objokan ni védel, kam sem izginila. Ko me je zagledal, zavriskal je od veselja in mi je hitel v naročaj. Strastno sem ga pritisnila k sebi: „Zdaj sva sama na svetu!“ Začuden me pogleda in vpraša: „Kaj pa delajo ata? Ali mi ničesar niso poslali?“ — Oh, to so Vam bili strašni trenutki! Kaj naj odgovorim? Divja zver skrbi za svoje mladiče in on, ki je pred Bogom in svetom storil sveto prisego, zavrgel je ženo in sina. Ljubezen, katero nama je kazal, bila je le hinavščina in zdaj se poteplje z razuzdano vlačugo. Ali naj to povém sinu in vlijem strup v čisto otroško dušo? Ne! Naj živi, dokler mu se od druge strani kedaj ne odgrne žalostna resnica, v njegovem spominu neomadeževana podoba očetova. Vse svoje moči zberem: „Nikdar več ne bodeš videl očeta. Bog ga je poklical k sebi!“ Ubogi otrok me iz početka ni razumel, pa ko mu povém, da so umrli oče in da so že pokopani, zgrudil se je zraven mene na tla in ihtel: „Saj ni res! Ko bi bili tako hudo zboleli, poslali bi po naju. Ni res! Ne!“ — Pa kaj Vam vse to popisujem. Kdor sam ni doživel take muke, ta ne vé, kaj je trpljenje.“

„Nastopila je noč. Otrok je zaspal, pa jaz — obupana sem sedela poleg posteljice in bolj črna, kakor noč se mi je zdela prihodnjost. Kako in s čim bom preživela sebe in otroka? Kar sem še imela od poslednje mesečne plače, to je bilo vse premoženje moje. Od sorodnikov, kakor sami véste, nisem imela pričakovati nobene podpore. V šivanji sem bila dobro izurjena, pa koliko si zasluži najboljša šivilja? Toliko, da ravno od lakote ne pogine. Taka usoda je čakala mene, ki sem bila dozdej vajena če ne razkošnega, pa vsaj dovolj dobrega in breskrbnega življenja. Strašne misli so mi rojile po glavi. Skozi odprto okno sem slišala od daleč šumljanje bližnje Mure. Kolikokrat me je poprej zibalo v sladko spanje, tisto noč pa se mi je zdelo tako vabljivo, da me je s silo potegovalo iz sobe, pogrezniti se v mrzlih valovih in konec bi bil vseh nadlog. Tiho vstanem, da bi odšla. Toda otrok nemirno spajavoč kliče poluglasno: „Mama, kje ste?“ Zgrabi me za roko in jo drži krčevito. Otroški glas me je pretresel, ustrašila sem se sama pred seboj, pokleknila poleg posteljice in molila. Rahlo sem poljubila ubogo siroto in moje solze so rosile moje in njegovo lice.“ —

„In tudi ta noč je minila in nisem ni umrla ni zblaznela od žalosti in skrbi.“

„Z novim dnevom se je začelo za mene novo življenje, doba neumornega dela in neprestanega boja z uboštvom. Sreča, da sem bila trdnega zdravja in spretna v ročnih delih. In hvaležno moram priznati, da sem našla toplo sočutje in podporo zlasti v prvem času, ko sem je najbolj potrebovala.“

„Kaj pa z Vašim možem?“ vprašam. „Ali še živi?“

„Prve dni se mi je večkrat vsiljevala misel, da se bo spet vrnil in da le kakšna slučajna nesreča ga je spravila v zadrege, iz katere pa se bo že rešil. A tretji dan mi pride naznanjat policijski komisar, da je policija v Trstu zgrabila mojega moža, ko se je mislil ukrcati na ladjo, namenjeno v Ameriko. Ž njim je bila tista ženska. Denarja so le malo našli pri njem. Bil je potem nekaj časa v zaporu v Trstu, potlej so ga spravili v Gradec, kjer je bil obsojen na dve leti ječe.“

„In Vi ga niste videli niti poiskali, dokler je bil v zaporu?“

„Kaj vendar mislite o meni! Človeka, ki je razbil vso srečo mojega življenja in sinu svojemu zapustil omadeževano ime, da bi ga šla jaz obiskat? Za mene je bil mrtev in vesela bi bila slišati, da ga ni več med živimi. Ko je prebil kazen svojo, znal si je spet dobiti službo v neki pisarni in — kadar se tega spominjam, vskipi mi kri od jeze.“

„Vzel je k sebi tisto Korošico, kaj ne?“

„Tega ne. Ona ženska je izginila; kam, mi ni znano. Vendar da spoznate nesramno predrznost tega človeka, čujte, česa se je lotil. Dopisovati mi začne in me prositi, naj bi vse pozabila in se spet z njim združila. Gnusno mi je bilo čitati hinavsko njegovo hlinjenje in metala sem pisma v ogenj. Nekega dneva pa, ko sem sama bila doma, odpró se vrata in vstopi on sam. Jeza me je tako premagala, da prvi trenutek nisem mogla izpregovoriti besede. On se vrže na kolena pred mene, skuša poprijeti me za roko in začne se jokati. „Odpústi mi! Najnesrečnejši človek sem na svetu. Bog vé, kaj me je tačas zmotilo. Pamet se mi je zmešala. Dovolj sem trpel. Odpústi mi zavolj najinega sina!“ Jaz planem kvišku, sunem ga od sebe in tresoča se od srdú mu pokažem vrata: „Ne oskrunjaj imena mojega sina s svojim strupenim jezikom. Poberi se odtod, da te nikdar več ne zagledam, hinavec grdi! Kakor jaz, tako te zaničuj ves svet.“

Ker se ne gane, odprem vrata, in ves pobit odide.

„Prav ste storili, pa vendar mi je prava uganjka, kako je mogel tako slep biti Vaš mož, da si je uničil vso eksistencijo svojo. To res ne kaže zdrave pameti.“

„Tudi meni se je dostikrat zdelo, da se to ni moglo zgoditi naravnim potom, ampak da je tista ženska mu to napravila, Bog vé s čim.“

„V srednjem veku bi jo bili sežgali kakor copernico.“

„Oj, take ženske bi tudi zdaj zaslužile, da bi se sežigale na grnadi,“ meni gospá Pepita; „in ž njimi taki možje.“ —

V tem, ko je Pepita pripovedovala o svoji nesreči in svojem trpljenji, pomikal se je voz enakomerno dalje in že se je prikazala za drevjem skrlnata streha kolodvorskega poslopja.

„Kam ste zdaj namenjeni?“ vprašam, ko izstopiva na kolodvoru.

„Uganite! Pa saj ne boste! V Ameriko!“

„Pa ne naravnost,“ odvrnem in se smejem.

„Vi mislite, da se šalim. Danes res še ne pojdem. Ali pripravljeno imam vse in v malo tednih bodem plavala po morji v novi svet. Tam imam prijateljico, ki me vabi, da pridem in mi je preskrbela že dobro službo v velikanski fabriki za perilo. Sina vzamem s seboj. V Evropi pustiva staro svoje ime, vse žalostne spomine in začneva na novo živeti v Ameriki. Jaz že težko pričakujem dneva, da odidem. Kadar se bode Vam Evropa tako zamerila, kakor meni, pridite za menoj!“

„Zameri se življenje človeku tu in tam, a mirú in zadovoljnosti ne najdemo nì v starem, nì v novem svetu. Za Evropo pa vsaj znam, pri čem sem, američankam na pol Indijancev bi se moral še le privaditi, za kar sem prestar. Srečno potujte!“

Ločila sva se in se peljala vsak na svojo stran, jaz proti Ljubljani, Pepita v Gradec. Ali je šla, in kedaj je šla preko morja, ne vém.

Slavni Slovenci.

II.

Peter Pavel Glavar.

Spisal Ivan Vrhovec.

(Dalje.)

II.

Tako pripoveduje Stratil!

Res, z gorečim navdušenjem in ljubezni polnim občudovanjem je opisal Glavarjevo življenje, ki je zanimivo, kakor bi se bila usoda ravnala po kakem načrtu, napisanem od izurjenega romanopisca. Ubog slovenski najdenček, ki ni poznal nì matere nì očeta, postal je imovit graščák, jeden največjih dobrotnikov trpečih svojih bratov in uzor

slovenskega rojaka. In ne dosti menj čudno se je snulo Jarneju Basaju življenje. Kmetškega očeta sin je došel do generalskega dostojanstva.

Ko sem iskal virov, tikajočih se Glavarjevega življenja, posrečilo se mi je dobiti v roko tudi pisma, ki jih je Testaferata dopisaval Glavarju. Izročil mi jih je sedANJI Glavarjev beneficijat, č. g. Jožef Lomberger, za kar mu izrekam tu najpresrčnejšo zahvalo svojo.

Ta korespondenca, ki obseza več sto v italijanščini pisanih listov, pričinja se z letom 1744., ko se je bil povrnil namreč Glavar z Laškega na Kranjsko v Komendo.

Testaferata je bil laški baron in vitez malteški, porojen 10. oktobra 1678. leta na Malti.*) Red malteških vitezov, najbogatejši morebiti med vsemi redovi, imel je obilo posestev po vseh evropskih deželah, jedno tudi na Kranjskem v Komendi pri Kamniku. Užitek te komende se je oddal baronu Testaferati l. 1698. Ko so ga leta 1704. posvetili duhovnikom, prišel je na Kranjsko, kjer je ostal skoraj trideset let.**)

Papeževa milost ga je odlikovala z dostojanstvom prelatov ter ga poklicala s Kranjskega na Laško, kjer je služboval najprej v Raveni, potem v Tiferu, Nurziji in Askoliju. Odhajajoč s Kranjskega je oddal komendo v najem nekemu Simonu Čebulu („Zebull“), pozneje pak, bodi si, da se ni oglasil noben najemnik, bodi si, da so najemniki preveč oškodovali komendo, dal jo je oskrbovati nekemu duhovniku Jarneju Bitencu, ki pak je tako nemarno gospodaril, da je spravil Testaferato v hudo jezo. Računi so postajali vedno bolj zmedeni, napósled mu jih celó še več pošiljal ni. Poslednje leto je poslal iz komende, ki je v najemu prinašala petnajststo goldinarjev, samó petsto goldinarjev. Vsled tega je sklenil Testaferata ozreti se po kakem drugem najemniku ter pisal v ti stvari komenskemu župniku Roglju. Vršilo se je to baš oni čas, ko je prišel Glavar iz Gradca po končanih teologičnih studijah nazaj na Kranjsko ter ugibal, kaj početi. Sicer v pismih to ni omenjeno, a vse kaže na to, da je Rogelj, stari župnik, svetoval Glavarju, naj gre na Laško poskusit svojo srečo, morebiti bode dobil komendo v najem ali vsaj v oskrbovanje. To bi bila zánj zlata žila.

*) Biografijo njegovo je spisal Glavar sam. Nahaja se v komenskem arhivu v knjigi: *Litterae fundationales beneficii curati Glovariani*.

***) V naslednjih citatih našel bode pazljivi čitatelj marsikatero hibo, kar se tiče pisave in jezika, ki naj jo pripisuje Testaferati, kajti citate sem prepisal iz originala z vsemi slovniškimi pomotami.

Ascoli 26. Novembre 1744. . . . . che la mia ultima partenza da Coda mia Commenda sequi . . . . . al 10. di Aprile dell anno 1734.

Ascoli 29. Agosto 1748 . . . . . 29 anni, che amministrai mia Commenda.

Ascoli 5. Settembre 1748 . . . . . per lo spezio di 29 anni, che io mi trattenui in codeste parti (scil. in Commenda).

Glavar, ki takrat ni imel še niti jednega duhovnega blagoslova, ni se pomišljal dolgo ter se napolnil proti Laškemu. Če se je s Testaferato morebiti pismeno pogajal, ne vémo, a skoraj bode tako, kajti potoval je preko Senja, ki pač ne leži na poti na spodnje Laško. Navadna pot je bila takrat kakor sedaj preko Trsta in Benedek. Tu v Senji je dobil takoj službo; poučeval je otroke nekega bogatega „commissario“ Zandonattija. V ti hiši pak je bil Testaferata jako dobro poznan in celó dober prijatelj Zandonattijevega očeta.*) Ako pomislimo še, da se Testaferata, živeč skoraj dolzih trideset let na Kranjskem, vendar ni priučil niti nemščini niti slovenščini, jasno je pač, da je ravno on svetoval Glavarju iti preko Senja; kajti, če se je hotel Glavar z njim razgovarjati, kazalo mu je priučiti se italijanščini. A klical ga sam ni k sebi, kar v nekem pismu odločno zatrjuje.***) Glavar se je podal k njemu iz svojega nagiba in na svoje troške. Razven komende ga je gnal še drug uzrok na Laško. Pričakoval je, da mu bode visoki in gotovo vplivni komendator pripomogel do tega, da ga posveté duhovnikom, kar pak nezakonskemu otroku kanonično pravo ne dopušča. Le papeževo dovoljenje bi moglo odstraniti to oviro. Duhovenstvo pak je bila njegova najvročejša želja.

Kako ga je Testaferata sprejel, ne vémo; pač pa vémo, da je prišel Glavar k njemu v Ascoli, kjer je takrat služboval (kajti na Malti Glavar ni bil nikoli) ves raztrgan in bos; oblekel ga je Testaferata od nog do glave;***) toda tako po očetovsko, kakor nam Stratil pripoveduje, težko, da ga je sprejel. In tudi tako kneževsko Glavar pri Testaferati ni živel, kakor nam zatrjuje Stratil. V denarnih

*) Ascoli 5. Settembre 1748.

V tem pismu svetuje Testaferata, naj se Glavar v neki važni stvari obrne do Zandonattija, ki mu bo gotovo storil željeno uslugo . . . . ma quello almeno avrà qualche riflesso se non per Lei, almen per me, essendo io stato amico del dilui (Zandonatti) padre.

***) Ascoli 15. Giugno 1745.

Al che rispondo, che per le spese, del suo venire qui, fatte due anni sono, io non ho tenuto, perche non le dissi di fare questo viaggio . . . e per quelle corse del suo andare da qui sino alla Commenda, quelle che sono state puramente necessarie, e non gia a capriccio, è ben giusto che io glielie bonifichi, essendo stato mandato da me.

. . . V. S. mi pare, che sia insaziabile

***) Ascoli 26. Agosto 1745.

. . . e si ancora perche lo scorgo intieramente contento di quanto bene sinora io gli ho fatto, che se veramente mi fosse figlio, non gli avrei potuto fare di piu, mentre, come ben sà, io qui in Ascoli nel presentarsi innanzi di me lo vestii e rivestii, anche in abbondanza, e di abiti, e di biancherie . . . conforme Lei stesso me lo confesso.

stvarih je bil gospod baron sila natančen mož in nikakor pri volji Glavarja rediti in z vsem potrebnim preskrbovati. Ker Glavar ob zraku ni mogel živeti, poskrbeti si je moral kake službe, naj si bode že katere koli. Toda tujec v Lahih ni smel pričakovati kake imenitne službe, zadovoliti se je moral s službo hišnika, „maestro di casa“, v Testeferatovi hiši. Služil je samó za hrano in kakov mal dar v obleki, in še to službo mu je Testaferata dal le iz prijaznosti, kajti predno je prišel Glavar na Laško, opravljal jo je ob jednem njegov sluga, pozneje pa neki kapelan, Cipriano Antonini; in sicer oba brez kake doklade. (Pismo od 29. julija 1745.)

Že ta slučaj kaže, kako malo zanesljiv je Stratilov spis in kako se dogodki v ustnem poročilu tekom kratkih let zasukavajo in olepšavajo.

Glavar pak je bil tudi s to ubogo službico zadovoljen, saj je védel, da ne bo trajalo večno, kajti na Laško ni prišel, da bi tu hlapčeval; ampak da bi se mu izpolnile njegove najpresrčnejše želje, da bi mogel namreč peti sv. mašo; potem še le mu je hodila komenda na misel. Kar se tiče te stvari sta se s Testaferato kmalu sporazumela. Pogodila sta se, da pojde Glavar na Kranjsko, pregledat račune Bitenčeve ter da napiše Testaferati najnatančnejše poročilo o neskrbnem, morebiti celó nepoštenem poslovanji njegovem. Zato se je zavezal Testaferata povrniti Glavarju vse troške, ki jih bo imel na poti iz Askolija pa do Komende in mu dal pri odhodu 10 cekinov in 10 skudov, ker je Glavar dejal, da je toliko tudi porabil na poti doli na Laško. (Pismo od 24. XII. 1744.)

O ti stvari sta se torej lahko pogodila. Teže pa je bilo Testaferati izpolniti Glavarju drugo željo. Pač se je obrnil Testaferata do škofa v Askoliju, toda le-ta ni hotel nič védeti o posvečenji Glavarjevem. S tem pa je mislil Testaferata, da je že tudi storil dovolj; le še dober svet je dal Glavarju, naj se vrne v Senj in poskusi tam svojo srečo. (Pismo 24. sept. 1744.) Ondotni škof Benzoni je dober človek, morebiti mu bo ta storil, kar ni hotel storiti askolski škof.

Glavar je ubogal ter odpotoval proti Senju. Na poti pa ga je prestregel tako grozen vihar, da mu mornarji niso bili več kos. Prepustiti so mu morali ladjo, naj jo zanese kamor koli. Namesto v Senj, prijadrala je v Reko, kjer pak je slučajno bival takrat senjski škof Benzoni. Glavar si je moral reči, da je imel večjo srečo, nego si je je sam želel. Prebil je sicer mnogo nevarnostij, a bil tudi tem bliže svojega smotra. Na kopno stopivši pak vendar ni bil še končal vsega trpljenja. Slučajno je razsajala takrat kuga in v reško luko došle ladje so morale prebiti kontumacijo 21 dnij. Reški lazaret je bil takrat že prenapolnjen.

in tako natlačen, da Glavarju celó postelje niso mogli preskrbeti. Spati je moral zavoljo tega na golih tleh in za zglavje mu je bil prag pri vratih. Celó govoriti ni smel z nikomer brez dovoljenja gospóskinega. (Pismo s 27. sept. 1744.)

Popolnoma drugače pak je popisal Stratil grozo in trpljenje, katero je prebil Glavar na morji. Ustno poročilo, po katerem je Stratil, kakor zatrjuje sam, (glej predgovor Stratilovega spisa,) deloma sestavil Glavarjev životopis, presukalo je celó kraj in čas tega viharja. Toda temu se ni čuditi. Glavar je pripovedoval v krogu dobrih svojih prijateljev rad svoje dogodke in njegov dolgoletni oskrbnik, neki Wisiack, zapisoval jih je in pravil dalje, toda v ustih poznejših pripovedovalcev so se ti dogodki tako izpremenili, da jih skoraj ni spoznati.

Testaferati je bilo sicer žal, da je dovolil Glavarju odpotovati v tako viharnem času, a tolaži ga s srečnim slučajem, da je našel v Reki škofa Benzonija. „Sam Bog“, pisal mu je, „ki vse na bolje obrača, hotel je tako, da ste izstopili v Reki, kamor niste bili namenjeni, ampak v Senj ali Trst.“ (Pismo z 8. oktobra 1744.)

Nepopisljivo je bilo Glavarjevo veselje, ko mu je podelil škof Benzoni male bogoslove, vendar je pak še dvojil, če mu bode hotel podeliti tudi višje, ker manjkalo mu je do potrebne starosti še osem mesecev. Ovir je torej bilo na vseh koncih in krajih dovolj. Ker se ni drznil moledovati škofa Benzonija tudi za to dispenzo, prosil je Testaferato, naj mu jo on preskrbi pri papeži. Testaferata je pisal takoj svojemu agentu v Rim, nekemu Marchesiju, ki je pozneje Glavarju jako pridno dopisoval, naj stori potrebne korake. (Pismo s 24. sept. 1744.) — Marchesi je storil tako, toda predno je bila došla papeževa dispenza, pisal je Glavar ves srečen, da je že postal mašnik in da mu je Benzoni spregledal tudi onih osem mesecev. Prvo sveto mašo je pel na Tersatu ter jo namenil v prid Testaferati. (Pismo z 8. oktobra 1744.)

Kdo pa je odstranil zapreke, tikajoče se nezakonskega rodú Glavarjevega? Čudno, da ni zaslediti o tem niti najmanjše besedice. Kdo mu je preskrbel potrebno dispenzo? Če mu jo je preskrbel Testaferata, čudimo se, da mu je ni očital; saj mu je pozneje očital celó one nepotrebne troške, ki si jih je napravil naročivši Marchesiju, naj preskrbi za Glavarja dispenzo zavoljo mladoletnosti. Ti troški gotovo niso bili veliki, in vendar mu jih je pozneje očital. (Pismo z 8. julija 1745.) Baron Testaferata je imel neplemenito navado Glavarju po desetkrat ali še večkrat očitati vse, kar mu je storil dobrega. V dokaz naše trditve navajamo le sledeče slučaje: „Bodite vendar s tem zadovoljni“, piše mu, „kar sem Vam storil dobrega, kakor bi bili res sin moj; jaz Vam nisem

mogel več storiti. Saj véste, da sem Vas tu v Askoliju, ko ste se mi predstavili, oblekel od nog do glave, z obleko in perilom v obili meri". — Potem: „Prejeli ste od mene toliko dobrot, da lahko rečem, da sem Vas prav iz cap in blata izvlekel.“*) Potem: „Na ta način in v ti obliki se ne ravna s svojim gospodom in višjim, ki sem Vas napravil za takega, kakor sem sam (t. j. za komendatorja; sicer pak je bil Glavar le najemnik komende). Premisliti bi morali stanje, v katerem ste se nahajali, ko ste se mi predstavili v Askoliju. Oblekel sem Vas od nog do glave, ko ste prišli nag in razcapan in grozna reva.“**)

Težko, da mu je preskrbel Testaferata dispenzo zavoljo nezakonskega rodu, sicer bi mu jo bil očitil. Toda kdo mu jo je preskrbel, je neznano. Da je bil Glavar nezakonski otrok, vémo. V Šenklavži v Ljubljani imajo ga v krstni knjigi zabeleženega tako-le: „2. majo a. 1721. baptizatus est Petrus Paulus Glovar, illegitimus filius Bartholomei Glovar et concubinae ejus“ t. j. slovenski: „2. maja 1721. krščen je bil Peter Pavel Glovar, nezakonski otrok Jarneja Glovarja in njegove priležnice.“ O tem torej ni dvojbe, ne vé pak se, kakó se je tem oviram sam Glavar ognil pri posvečevanju. S tem pak je pobita tudi trditev, da se je Glavar tedaj drugače pisal, p. pr. Jeras ali pa Basaj in pobita je ona kombinacija Stratilova, da si je Glavar pridela še le po končanih teologičnih studijah to ime, češ, da ga je prevel iz: Testaferata, kar znači „železno glavo“. Ne, od rojstva že se je pisal Glovar ali Glavar, kajti v pisavi celó on sam ni dosleden.

Nadalujmo pak njegov životopis. Dejali smo, da ga je škof Benzoni nepričakovano naglo posvetil mašnikom, toda celó ta kratki čas je bil predolg Testaferati, kateremu so v prvi vrsti le njegovi komeški dohodki rojili po glavi. Ko je bil Glavar še ves utopljen v dosego svojega namena, svetoval mu je Testaferata, naj gre na Kranjsko po opravih, ki mu jih je v Askoliju naročil: naj gre pregledovat Bitenčeve račune. Toliko pak naj vsaj poskrbi, da dobi nižje blagoslove; višje mu podeli

*) Ascoli 8. Agosto 1757.

V. S. che a ricevuta da me tanti e poi tanti benefici e grazie, che le ho levato per cosi dire de stercore e dalli stracci, si prende tanto ardire di scrivermi in questo.

***) Ascoli 4. Ottobre 1762.

Non è certo modo, ne maniera da trattare in questa forma al vostro Padrone e Superiore che v'ho dato certamente l'essere, qual son io. Dovete ben sovvenirvi lo stato in cui eravate, allora quando vi presentasti a miei piedi in Ascoli, ch'ebbi a rivestirvi da capo a piedi, essendo ivi venuto nudo e crudo e miserabile.

že ljubljanski škof; ako pak bi mu jih ne hotel, vrne se v Reko k Benzonijo še vedno lahko (Pismo z 27. avgusta 1744). A Glavar ga ni poslušal, naj ga je Testaferata naganjal, kolikor je hotel, ampak ostal je, dokler ni postal mašnik; potem pak se je seveda podal takoj na pot na Kranjsko.

Ako je bil Testaferata res Glavarjev oče, nosil bi se bil proti Glavarju resnično zelo neočetovski, zatrši v sebi vse nežnejše čute; več kakor Glavar in njegova sreča, bili so mu na mislih njegovi dohodki, in da Glavarju ni storil več dobrot, kakor za katere sta se pobotala, dokazuje naj naslednje pismo, katerega je poslal Testaferata za Glavarjem v Reko, takoj po njegovem odhodu iz Askolija:

„Po Vašem odhodu iz tega mesta sem zvedel od sluge Ivana ter se sila zavzel, da ste se predrznili vzeti v priloženem izkazku navedeno perilo, katero imam za svojo osebo. Res je, da ste mi dejali v jutru pred svojim odhodom, da Vam je treba še nekaj perila. Pa če se dobro spominjate, odgovoril sem, da si le-to, česar Vam je še treba, daste lahko napraviti v Ljubljani ali Komendi. Res je, da sem dostavil, da je smete vzeti, kar ga Vam je potreba za pot. Toda nikakor mi ni bilo mari, da bi smeli iztegniti roke po mojem finem perilu, še menj pa po onem, ki je s čipkami obšito. Nisem Vam dovolil polastiti se dveh svilenih robcev za rabo pri nosljanji duhana, ko ste pač védeli, da jih nimam odveč. In zato Vam zaukazujem in zapovedujem takoj vrniti mi vse moje perilo in ona dva robca, katera ste se predrznili vzeti in ki sta zaznamenovana v priloženem zaznamku . . . in ne predrznite se v prihodnje več kaj takega . . . ker žal Vam bo. Res bi si ne bil mislil, da mi utegnete kaj takega storiti, ko sem ravnal vendar z Vami tako ljubeznivo. V prihodnje se pazite, kajti védel Vas bom povsod zgrabiti in kakor ste me spoznali dosedaj dobrotljivega in ljubeznivega Vam nasproti, ravno tako bom sicer strog. Zdi se mi, da ste naročilo svoje slabo pričeli in ne bi imel rad, da bi je slabše končali. In, ali menite da je moje fino perilo za Vašo rabo? Oj, Vi bedak in nespametnež, kakeršni ste bili. Zagotavljam Vas prav resno, da ste me zeló razkačili.“ (Pismo s 15. julija 1744.)

Ravno tako malo ljubeznivo pisan je priloženi zaznamek:

„Perilo vzeto po g. Petru Pavlu Glavarju na potovanji v Germanijo (to je Kranjsko), ki je mora brez ugovora nazaj poslati in je vročiti gosp. Bianchelliju v Ankoni. Tri čepice s špicami; 3 svilne nogavice, 6 robcev, 3 ponočne čepice, 6 zavratinikov, 5 finih srajc brez špic, NB. in tiste s špicami, ki ste si jih vzeli in ki niso zabeležene v Vašem tu puščenem zaznamku: 2 manšeti s svilenimi špicami in drugi

2 brez špic; 2 svilena robca za rabo pri noslanju, NB. in vse drugo, kar ste vzeli brez izrecnega mojega dovoljenja.“

Testaferata je pisal Glavarju prav tako, kakor bi bil tat. Očetovske ljubezni je torej tu kaj malo zaslediti.

(Dalje prihodnjič.)

Pogovori.

Piše Jos. Stritar.

VII.

Dolgo, četrto stoletje je že, kar sem po tedanjem dunajskem „glasiji“ hodé nekemu sošolcu rojaku, stare uradniške rodovine sinu, z mladostnim navdušenjem razlagal in povelečeval narodnostno idejo, kot najmogočnejše gibálo in gonilo sedanjega veka. Tovariš moj — sedaj je za razmérno visokega uradnika tam doli nekje na italijanski meji — poslušal me je nekaj časa modro molé, a napósled vsklikne nekako nejevoljno: Napoleonova iznajdba, dober pripomoček za politične namere, dokler je za rabo! Čez deset, dvajset lét ne bode živa duša več govorila o narodnostni tvoji ideji! —

Mož se je motil v svoji hladni uradniški modrosti! Preteklo je deset, preteklo je dvajset in več lét; ta in ona novóst je nastopila in minila; ostala, krepko je živela narodnostna ideja. Dà, zvršila je čudovite izpremembe, doprinesla je dela, katera smo gledali s strmečimi očmi! Krepko živi in mogočno jo vidimo še sedaj, in kdo vé, je li že dospela do svojega vrhunca! Tudi njen čas pride kedaj, gotovo; ko bode dosegla svoj namen, umaknila se bode tudi ona drugi, višji ideji; a sedaj, bodi nam po volji ali ne, gospoduje ona in nič se ne kaže, da bode skoraj konec njenega gospostva!

Kam pa merijo, poreče se mi, té besede tvoje? Ali hočeš, kakor nekđaj svojemu dunajskemu tovarišu, „Zvonovim“ bralcem razlagati in povelečevati narodnostno idejo? — Ne, tako préprost nisem; dobro mi je znano, kako živo narodno čutijo izobraženi krogi, v katere zahaja ta list; tudi ima pri njih ta ideja drugih, zgovornejših oznanjevalcev in prorokov dovolj, ko bi jih bilo potreba. Ali pa hočem morebiti zmernost in treznost oznanjati o splošni pijanosti in omóti? To sem bil nekđaj poskusil, ker se mi je zdelo potrebno, a rojaki moji me niso umeli, ali pa me niso hoteli umeti; nekateri pa so me celó hotoma krivo umeli in odgovor njihov — todà „mimo, mimo“! — „Kaj hočeš

torej? odgovóri določno in jasno, če imaš poštene namene, če nas nečes preslepiti s kakimi krivimi nauki!“ Nameni moji so dobri, slepiti nečem nikogar, in vendar ni tako lahko stvar naravnost povédati, kakor si jo človek misli. Vendar poskusimo.

Ljubezen do naroda je kakor kaka druga ljubezen. Ljubezen pa ljubi, ker mendà ne more drugače; ona ne vpraša, zakaj? Človek ljubi, kolikor toliko, samega sebe, če tudi ni, Bog vé kako imeniten; isto tako ljubi svojo rodovino, sorodstvo svoje in napósled narod svoj po istem prirodnem nagibu. Nespametno bi bilo torej, ko bi me kdo vprašal: Zakaj pa se čutiš za Slovana? zakaj ljubiš narodnost svojo? kaj pa je posebnega tisto tvoje slovanstvo? Jaz bi mu lahko odgovoril: Saj še cigan ljubi svoje ciganstvo; vsáj drži se ga, kakor vidimo, trdovratno, pa bi jaz zatajeval svojo narodnost! Ali kaj družega je pa, ko bi me isti nadležnik vprašal: Kaj pa se tako ponašaš s slovanstvom svojim? Mirno bi mu odgovoril in rekel: Jaz se nikakor ne ponašam s svojim slovanstvom. Ponašaj se ti s svojim nemštvom ali francostvom, jaz ljubim svoj narod brez ponosa! In ko bi se mi dalje reklo: Ali te ni nič sram, ali te vsáj ne boli in peče, da se Slovani ne morete ponašati z vojno slavo, z imenitnimi iznajdbami, z državnimi napravami, z velikanskimi duševnimi proizvodi, kakor se ponašamo drugi narodi? odgovoril bi jaz: Čisto nič me ni sram, vse to me prav nič ne boli in ne peče. Bodi vse res, kar praviš; res bodi, da nismo Slovani do sedaj iz sebe nič znatnega doprinesli k razvoju in napredku človeštva; še to bodi brez veljave, da smo s svojimi širokimi hrbti branili vas proti iztočnemu divjaštvu, ko ste, kakor ste védeli in znali, močí svoje posvečevali razvoju človeštva. Ali vsak ob svojem času, in „ni še vseh dní večer! Zdaj ste delali vi, in mi smo gledali. Pokazali ste, vsaj časa ste imeli dovolj pokazati svetu, kaj morete in znate. Ali morete reči, da ste sami zadovoljni s svojim vspehom? In ko bi rekli, pogled po svetu bi pokazal, da nimate pravice ponašati se s svojimi deli. Kaj pa ste dosegli s svojimi „slavnimi čini“? Kakor bolnik, ki ne more živeti ni umreti, prevrača se človeštvo v svojih vročinah in bolečinah, samó da sedaj morébiti na pérnici, ko je prej ležalo na slami! Zlato skledo ste postavili pred nas, a ko primemo za žlico, vidimo, da je posoda prazna! Kaj nam pomaga ostro nabrušen nož, ko pa ni hleba, da bi si ga urezali ž njim! Spoznanje ste nam dali, ž njim nove potrebe; odprli ste nam oči, da bolj vidimo svojo bedo, siromaštvo svoje! Zvezde preštevá pastir, ovce pograbi mu volk! Od vsega vašega znanstva, od vse vaše posvetne modrosti, kaj ima naše srce? V puščavo nas je izvodila vaša luč, tam nas je pustila, da tavamo sedaj brez mirú! Vaše glasovite iznajdbe ali

dajó ubozemu vsakdanjega kruha? Soper je vaš hlapec, dobro; a soperjev hlapec je sedaj siromak! In tisto vaše tolikanj slavljeno narodno bogastvo, kaj je? Pomnožilo, naraslo se je res, a zlato k zlatu! To je videti pravi zakon, po katerem se množi narodno bogastvo, in tako je narodno bogastvo postalo narodno siromaštvo! In narodna beda se širi in širi kakor povódenj. Iz puščave, kamor ste zavedli človeštvo vi s svojo hvaljeno „kulturo“, kdo mu bodi voditelj, rešitelj? Kdo mu pokaži pot v daljno obljubljeni deželó? Ta voditelj rešitelj bodi človeštvu — Slovan! Slava in hvala vam za vse, kar ste storili lepega za človeštvo, a do sreče, do občne blaginje, to vidimo zdaj, ne vodi vaša pot; pustite, torej vodstvo, izročite je drugim! Krepko imate dlan, bister um; kar se ž njima doseže, dosegli ste vi; a tu je potreba srca, mehkega, blagega srca, in to srce ima Slovan!

Tako nekako bi jaz odgovoril ponosnemu sosedu, pijanemu svoje narodne slave. Té misli, morebiti nekoliko tudi same besede, bodo se pač nekako znane zdele. Lahko dà; povedal sem jih že večkrat, v raznih oblikah; posebno jasno in določno sem jih razložil ter svojim rojakom na srce položil v svojih „dunajskih pismih“, odgovor mi je bil — todà zopet: „mimo, mimo!“

Zakaj pa tolikokrat že povédano tu zopet ponavljam in posebno krepko poudarjam? Videlo se bode skoraj. Rekel sem, da ljubimo svoj narod po prirodnem nagibu, ne vprašaje, zakaj; rodoljubje nima čisto nič opraviti z narodnim ponosom. Krivi preroki so torej oni, ki učé, da ni rodoljubja brez narodnega ponosa. Graje vredno, kvarljivo, dà, nepošteno je njih početje, dasi morebiti izvira iz dobrega namena, ko nam, ker nimamo, ne moremo imeti pravega, vzbujajo in netijo neki prisiljen, ponarejen naroden ponos. Kaj nam pomaga vse to dobrohotno sleparstvo? Prej ali pozneje počí vendar lepa pisana pena! Prej ali pozneje mine nas tista prijetna pijanost, in po pijanosti čút ni prijeten! Kaj nas torej mamite s tisto slavno zgodovino naših pradedov, „katero le premalo poznamo“; s tistimi glasovitimi kraljedvorskimi rokopisi, katere pa le predobro poznamo; s tistimi famoznimi dokazovanji, da so nekdaj po vsi Evropi od hrbtenice úralske noter do Heraklejevih stolpov Slovani pasli in orali, da so bili vsi slavni možje vseh časov in narodov napósled vendar le pravi pravcati Slovani! Kaj nas slepite kakor otroke z bobnečimi besedami, da se svet trese in trepeče, pred nami? To je vse prav lepo, samó ko bi bilo tudi res! In resnica, menim, da je vendar le povsod prva. Sramotno, nemoško je klanjati se mogotcem in velikašem, a mož poštenjak se tudi ne prilizuje in dobríka narodu, ne govori za malo ploska in hvale množíci po volji. V živo me peče, ko vidim, da

se tudi petja dar nebeški rabi v tako nedostojno službovanje. „Poeta vates“. Prerok, voditelj, učitelj bodi pesnik, ako treba tudi, svaritelj, pokoritelj narodu. Pred množico naj hodi, ne da bi ga ona vlekla za sabo. Ne daj se ji pregovoriti ali celó prisiliti, da ji, kadar jo želja obide, kako poskočno zagode. Bolje ob tla treščiti in razbiti strune, če so tudi zlate! Dobro sem si v svesti, kaj pravim, in ne bojim se umetno napravljenega narodnega ropota!

Bog ne daj, da bi jaz pobijal rodoljubne pesmi; to ni meni čisto nič podobno. Težko da bi mogel kdo bolj nego jaz ceniti visoki pomen lepe navdušujoče rodoljubne pesmi. Buditi narod, povzdigovati, navdušati ga, ljubezen do domovine gojiti, kaj pa si more pesnik misliti lepše naloge! Ali resnični bodimo najprej tudi v pesmi; ne pitajmo naroda s praznimi frazami, ne slepimo ga z lepo in polno donečimi besedami, ki so pa votle in prazne. Kaj takega res da napravlja mnogo „efekta“, mnogo prinaša hvale in ploska; ali napósled je vendar le nemoralno, kakor vsaka laž in sleparija. Gorje mu pesniku, ki dela in poje „na hvalo!“ — — Še jedenkrat: Budimo narodno zavest, gojimo rodoljubje z besedo in dejanjem; a vojsko napovejmo puhlemu narodnemu ponosu!

Rekel sem torej, da, kakor ljubezen sploh, tako tudi narodna, domovinska ljubezen ljubi, a ne vpraša, zakaj. Ali da bode ta ljubezen tem krepkejša in stanovitnejša, da bode rodoljubje naše, rekel bi tvorno, plodovito, treba mu je pač neke trdne podlage, ali morebiti bi se bolje reklo, neke realne vsebine, katero stoprav mu daje pravo življenje in — pravo etično veljavo. Kako naj pač to bolj razložim in pojasnim? — Mislimo si, da se srečata n. pr. na Dunaji nemšk vseučilišnik v vsi svoji bliščobi in slavi s črno-rudeče-zlatim trakom na krepko napetih prsih in pa kak „Slovenijan“ v svoji skromnosti in pohlevnosti! Ko bi se gledala nekaj časa in bi se napósled ujunačil Slovenec — to se samó tako govori — ter vprašal svojega nemškega součenca: Kaj pa nosiš ti tako ponosno ta pisani trak? — Ne, tako ne opravimo nič. Na táko vprašanje naš mladenič ne dobode odgovora z besedo! Vprašajmo rajši mirnega, a navdušenega Nemca, kaj mu je nemštvo. Mož nam bode naštel vse lepe čednosti in kreposti, katere morejo dičiti človeka; hrabrost, poštenost, zvestoba in tista tako glasovita nemška prémost ne bodo zadnje med njimi, in vse té različne vrline imenujejo se skupaj z jednim imenom: nemštvo! Ali po pravici ali ne, gotovo je pa to, da tako mislijo sedaj precèj vsi Nemci o svojem nemštvu. V nekem ultragermanskem časopisu sem celó bral, da je sploh nemško vse, kar je lepo in blago in dobro, brez ozira na jezik. To je vendar

ponos, ne? Človek se nehoté nasmehne, ko kaj takega čuje ali bere. Ali vendar jaz, ki sem ravnokar toliko govoril proti puhlemu narodnemu ponosu, želel bi nam nekoliko jednakega ponosa, a to z neko malo premeno. Mi ne govorimo: Taki smo, a recimo: Bodimo taki! Taki, pravim, za kakeršne te proglašajo naši ponosni sosedje, in še nekaj več, česar ni težko uganiti po tem, kar sem rekel. Vedno in vedno mi hodi na misel tista slavna, brez primere lepa, stvariteljna beseda „vélikega Madjara“, katero je zagrmel svojim rojakom, govoreč: Madjarske ni bilo, Madjarska bode! Ali je potreba, da še razlagam, na nas jih obračaje, te proroške besede! Komur niso same ob sebi jasne, kdor ne ume, takoj ko jih začuje, njih visokega in globokega pomena, temu bi bilo zastoj vse razlaganje in pojasnjevanje! Narod, kateremu so bile rečene, razumel jih je, in kakor vidimo, ne sebi na kvaro! Dà, pustimo že preteklost, bodi si slavna ali neslavna; drugi naj se zrcalijo in ogledavajo v nji, drugi naj se ozirajo nazaj, mi obračajmo naprej poglede svoje, naprej in nekoliko tudi kvišku! Svet je res čuden: visoko čisla, ne more si kaj, tisto čestito „patino“, ki krije stare bronaste zdelke, spomenike in orodja. Z nekim svetim strahom gleda „starega“ plemenitnika, čegar pradedje so v sveti deželi klali in drobili nevérnikom obrite čepinje. V nekem posebnem čislu ga ima, če tudi slavnih očetov potomec sedaj živi, da nihče prav ne vé kakó in o čem; a nekako pisano gleda moža, ki je izpod slamnate strehe pritrudil in priboril se v sijajen dvor, če je tudi poštenjak od nog do glave. Ne sodimo mi tako; pustimo drugim, naj se je veselé, vso tisto zgodovinsko návlako; starinarji naj se je radujejo in ljudje, ki nimajo družega posla. Mi nimamo nič časa ni volje. Če nas kdo vpraša po preteklosti, po zgodovini naši, odgovorimo mu mirno: Ne vemo, ne maramo; mi smo mlad narod, naša je bodočnost, ali vsaj skrbeti in prizadevati si hočemo, da bode naša. Vi ste bili, vi ste; mi bodemo, mi hočemo biti!

Gledališki igralci, kakor znano, potezajo se radi med seboj za lepo, „hvaležno“, sósebno pa za prvo, „junaško“ ulogo. Če smemo, kar se je že večkrat storilo, primerjati svet z velikim gledališčem in z igralci posamezne narode, rekel bi, da čaka sedaj svojega igralca glavna uloga, in ta je: rešenje socijalnega vprašanja, ali kar je jedno in isto: uresničenje in oživotvorjenje pravega, tvornega krščanstva. In to ulogo, tja merijo vse moje besede, naj prevzame slovanstvo! — —

Ali pa ima slovanstvo potrebne zmožnosti in sposobnosti za to vzvišeno nalogo? Mnogo bi se dalo govoriti o tem, dokazati se kaj takega ne dá. Jaz pravim samó, da imam, odkar se prav zavedam, to

vero, ki je mojega življenja najblažja tolažba, ki je mojemu rodoljubju neomajna podstava. Nesrečnega bi me storil, kdor bi mi dokazal, da je ta moja vera, v kateri živim in umreti želim, prazna vera!

In vi, pesniki slovanski, iščete tvarine pesmim svojim? Evo nam tvarine, da si je ne morete želeli lepše; prekrasne neskončne tvarine za rode in rode! In nova je tudi. Pustite tiste svoje drobne bolečine kakor od komarjevega pika, bolečine srca vašega obsezaj vse človeštvo! Svojemu rodu in v njem vsemu človeštvu posvetite svoje moči, pevski svoj dar! Od té ideje zajemajte misli za svoje budnice, za svoje „božične“ in „velikonočne“! — —

In zdaj se obračam do tebe, mladina slovenska, ki se učiš in vadiš, da izidejo kedaj izmed tebe učitelji in voditelji narodu. Jaz vé m, da nisem na dobrem glasu pri tebi; storilo se je vse, da se izpodkoplje naklonjenost tvoja proti meni, a jaz nisem genil z mazincem, da bi si jo zopet pridobil. Jaz ne iščem hvale, tudi tvoje ne; v dolžnost si štejem, ker menim, da sem nekoliko v to poklican, javno govoriti, učiti in svariti, kakor sem prepričan, da je prav; besede moje naj bodo svetu po volji ali ne; tudi če se kdo žaljenega čuti, ne morem mu pomagati. Dasi torej imajo besede moje malo veljave pri tebi, obračam se vendar, ne morem si kaj, s končnimi besedami do tebe. Zbiraš se, svoja društva imaš, to je prav. Piješ in poješ in „parlament igraš“; tudi tega ne grajam. Po pridnem delu podnevi poštena zabava zvečer, kdo bi ti je ne privoščil iz srca? Ali želeli je, da bi se vse to vršilo v nekem posebnem duhu, da bi imela ta zabava neko posebno, recimo etično vsebino. Drugih, starih narodov mladini morebiti tega ni tako silno potreba; a pri nas, ki se trudimo in delamo, da bodemo kaj, treba je skrbno gospodariti z močmi, s časom, s pripomočki; grešna je pri nas vsaka potrata. Pri nas veljaj vedno in povsod „utile dulci“! „Mladika“, recimo, imenuje se tvoje društvo; častno, sveto ime ti bodi „Mladika“. Ne, kdor hoče, da se le oglasi; samó kdor je vreden, bodi Mladičan. Neomadeževano poštenje na vse strani — nobena sodba ni tu prestroga — bodi prvi pogoj; najmanjša pega, ki jo komaj vidi prosto okó na „ščitú tvoje česti“, in biti ne moreš, a če si že, prestal si biti Mladičan! Trije možje vodijo „častno sodišče“ Mladike: Minos, Ajak in Radamant! Kdor se boji tega sodišča, zapiši se v drugo društvo, Sloveniji mala izguba; ali pa hodi sam po potih svojih! Narodna je „Mladika“ do jedra; narodnosti ni ravno treba javno kazati s kako posebno odliko, s pisanim trakom: če jó pa kažeš, Mladičan, védi in ne pozabi nikdar, da ti je trobojni trák svetinja, kakor vojaku zastava, katero je najprej sam častiti in z življenjem braniti dolžan. To

ni zdaj več trak, ki ga lahko povsod za malo novcev dobiš, simbol je narodnosti tvoje. Vsako nečast, ki se je storila temu simbolu, dolžan si moško maščevati najprej sam; a če nisi ti izpolnil svoje dolžnosti, preide maščevanja dolžnost na vse društvo. Zato premisli in pomisli dobro, predno se opraviš s pisanim trakom! (Té besede se bodo umele tam, kamor so namerjene, govorne pa so z bridkim čutom!)

Narodnosti, upam, ni ti priporočati treba. Narodni so vsi udje tvoji, vsak po svoje, kakor kateri vé in zna in kolikor more. Ali to ravno se meni ne zdi še dovolj. Za rodoljuba se ima, za rodoljuba velja, kdor o vsaki priliki in nepriliki sósebnno pa „inter pocula“, prav krepko daje svoj „živio“ in „slava“, svoj narodni davek od sebe; kdor s posebnim navdušenjem, zlasti ko je že malo razgrét, poje ali pa tudi samó „takt bijóč“ posluša obligatne rodoljubne pesmi, in pa, kar ni zadnje, kjer se dá, najrajši pa, ko je med svojimi, krepko zabavlja drugim narodom. Vse to je morebiti zaslužno narodno početje, samó da ga jaz prav ceniti ne znam, ali tebi, narodna slovenska mladina, to ne bodi zadosti. Narodnih kričačev je dovolj povsod, ta stan ni posebno težaven, ne imeniten; krepka pluča, da se „živio“ vpije, trda pest, da se ob mizo bije, in pa dober želodec, ki kaj ‚prenese‘: to je vse, kar zahteva ta posel. Ali taki narodnjaki nam niso še mnogo koristili in nam ne bodo, škodili pa so nam več, nego se sploh misli in sami vedó. Ko bi se, kakor na sodni dan, pravični ločili od krivičnih, ko bi se možje s pristnim, čistim rodoljubjem postavili na desno, a tisti, ki so rodoljubni iz samopašja, zastran lepšega, za kratek čas, na levo; kako bi strmela, kako bi te bolelo, ti mlada, nedolžna, neizkušena duša, ko bi jih videla tako strašno mnogo na levi! — Ti pa slovenskega naroda cvet in up, ti mladina naša, hrani, neti sveti ogenj čistega rodoljubja v prsih svojih; ta ogenj naj ti bode ogreval dušo tudi, ko bodeš že delala v javnem življenji. V srci, ne na ustnicah, bivaj ti rodoljubje tvoje. In to rodoljubje ne bodi puhlo, prazno, abstraktno; krepko podstavo imej, kakor sem že tolikrat rekel, in vrlo vsebino, da ne bode jalovo, nego živo, tvorno, plodonosno! Rodoljubje tvoje ne imej svojega posebnega predala, v katerem je hraniš za kako posebno priliko, ne bodi ti kakor neka praznična obleka, za nedelje „surka“, za narodne svečanosti in za — koristolovje. Neznana ti ostani vedno tista strašna a tako razširjena „dvodušna teorija“, po kateri ognjeno rodoljubje biva v miru in spravi v jednih prsih s hladnokrvnim — kmetoderstvom!

Uči se, mladina, vadi se, pripravljaj se na delo; tudi kratkočasi se, pij in pój v svojih zvečernih zborih, ali ne samó to; tudi ti shodi

tvoji naj ne bodejo brez koristi. Že stari Rimljani, kakor véš, sósebnó pa Grki, sladili so si pojedinjé svoje z resnimi razgovori. Tako tudi ti! Kar si je ta ali oni lepega nabral, pokaži, razloži v taki priliki tovarišem svojim! Kaj pa bodi, po moji želji, po mojem svetu, sósebnó predmet takim razgovorom in razpravam, tega, menim, ni mi še posebno poudarjati treba. Kar sem govoril o „socijalnem vprašanji“, o narodnosti, o vzveličarskem poklici slovanstva, to je rečeno zlasti tebi, mladina. „Malo kvasú okisa vse testo“, pravi nekako sv. pismo: bodi ti tak kvas svojemu narodu. — Ostani v vedni zvezi z narodom, z ljudstvom, kmetom. Ko prideš na svoj dom, ogleduj, preiskuj ljudstva stanje, razmere, življenje; poznavaj vrline njegove in slabosti, njegove navade in razvade. Kjer moreš, tudi poučuj, pomagaj; svári, kjer potreba. Sósebnó priporočam ti ubozega kmeta; tu tiči zlasti naše „socijalno vprašanje“! In če čutiš pevsko, pisateljsko moč v sebi, piši, pój tako, kakor priporočam! — —

Sedaj pa bodi konec té razprave! To je moje narodno veroizpovedanje, pisateljska moja oporoka. Kakor jim drago, sprejmó naj in sodijo Slovenci moje besede. Če mi pa hoče kdo ohraniti nekoliko prijaznega spomina, domisli se me časi ter reci blagodušno: To je bil človek, ki je gojil in učil z malo zmožnostjo, a z velikim navdušenjem tri ideje, in te tri so mu bile jedna: socijalstvo, krščanstvo, slovanstvo! —

Slovenci v književni vzajemnosti s Hrvati.

Beseda o petdesetletnici preporeda književnosti jugoslavjanske.

Spisal Andrej Fekonja.

„To je baš njihovo značajno svojstvo, da čim se s jedne strane drže svi jednoga narěčja književnoga, opet s druge strane nedopuštaju, da gine blago domaće.“

Stanko Vraz D. V. 79.

Hrvatje bodo letos, 1885., bajè meseca septembra, svečano slavili petdesetletnico književnosti svoje. Uprav pred polovico veka je namreč véliki rodoljub dr. Ljudevit Gaj v Zagrebu zasnoval z mladim letom 1835. politični časopis „Novine“ in književno prilogo „Danico“, v domačem narečji, tako imenovanem kajkavskem, in v tedaj navadnem na tuj način zloženem pravopisu. No, še tekom istega leta (1835.) je začel v lista uvajati lepše, obširnejše in bogatejše, takozvano

štokavsko narečje, katero govore razven mnogo pravih Hrvatov tudi vsi Srbi, okrstivši je z imenom „ilirskim“. In od tedaj je kajkavščina v hrvaški knjigi kmalu jenjala ter je namesto nje, poleg novega, po češkem prirejenega pravopisa, povse zavladała štokavščina, v oni dobi v obče „ilirščina“ nazivana, katera i sedaj Hrvatom rabi za književni jezik.

Ker je primer Gajev in národní pokret v Hrvaški vspodbudil tudi sosedne Slovence, da so začeli zopet slovstveno delovati ter sploh národnost svojo gojiti, a so k temu še o svojem času tudi pri „ilirizmu“ sodelovali: to mislim, da bi bilo primerno, ako se v spomin rečene petdesetletnice hrvaške književnosti izpregovori tu kratka beseda tudi o slovenski slovstveni stvari, sicer že mnogo pretresovani, a vendar še konečno ne rešeni; to je: o književni vzajemnosti Slovencev in Hrvatov. — V ta namen torej hočem najprej malo načrtati I. kakó se je ideja literarnega zjedinenja nekđaj v nas pojavljala, a potem še nekaj reči II. kakó je s to namisljio pri nas dan denašnji. Povedal pa bodem, kar nam o tem javlja povestnica in kakor nas uči izkustvo; a vse to „sine ira et studio“, večjidel po pismenih virih ter v zmyslu znanega pravila: „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.“

I.

Da se obistini ideja programa jugoslavjanskega, zdelo se je od nekđaj mnogim kot najpripravnejše, dá, celó neogibno potrebno sredstvo: jeden jedini jezik. Med Hrvati n. pr. mislil je o tem Pavel Vitezović † 1713, med Slovenci pa Jurij Japel † 1807. Vseslavjanski zgodovinar P. J. Šafařik sam je še okoli leta 1830., bivajoč tedaj v Srbih, tožil o nesrečni razcepljenosti južnih Slavjanov gledé književnega jezika. A kar se je temu slavnemu možu takrat zdelo nemogoče, to je dosegel nesmrtni Gaj kmalu zatem oziroma Hrvatov in Srbov, zjedivši ta dva bratska rodova v jeziku, akoprav sta še po pismu ostala i nadalje razdvojena.

Krasno delovanje Gaja in drúgov v Hrvatski: zjediniti literarno vse Jugoslavjane, ogrelo je vendar nekoliko tudi Slovence takraj Sotle. Leta 1838. je že Jožef Blaznik v Ljubljani namenil izdavat i slovenski list „Zoro“, toda z Dunaja mu se ni dovolilo. Še le s pomočjo nadvojvode Ivana je c. kr. kmetijska družba za Kranjsko začela o sredini leta 1843. izdavat i tednik „Novice“, katerim je bil za urednika odločen dr. Janez Bleiweis. Novi slovenski časopis je izšel v tedaj pri nas rabečem Bohoričevem pravopisu in, po tedanjem izrazu, v „krajnskem jeziku“, a si je takoj, kakor izvédamo že iz 4. številke, pridobil

mного prijateljev ne samó v Kranjski, nego tudi v Štajerski, Koroški, Goriški, Tržaški, v Hrvaški in celó v Dalmaciji. V 6. šte. i. l. 1843. pa je Anton Krempf, župnik pri Mali Nedelji, priobčil članek v novem Gajevem pravopisu, k čemur je uredništvo to-le pripomenilo: „Nafhi ródni bratji na Šhtajerfkim in Korófhkim she vézhji dél s témi zherkami pífhejo in tudi pri naf she nizh noviga nió . . . Šerzhno jim tada j roke podajmo in podperajmo edin drusiga v dobrih in koriftnih rezhéh s ljubesnijo, s miram in s edinostjo.“ A potem nahajamo v „Novicah“ vedno več spisov v novem, nego li v starem pravopisu, o čemer je uredništvo na to leta 1845. v 6. šte. izjavilo, da „to od tod pride, kér jih je veliko več pisateljev, ki po novim pišejo, ko tacih, ki se stariga deržijo; kar nas prav zelo veseli.“ In tako je še istega leta 1845. v listu izključivo mesto zavzela „gajica“, izrinivši kmalu tudi iz vseh drugih knjig slovenskih i ostarelo „bohoričico“ i neveljavno „dajničico“ in „metelčico“. — Poleg tega so pa „Novice“ po svojem, v 1. šte. izrečenem „namenu, cilji in konci“ začele tudi „krajnski jezik čistiti“ naglašujoč: „Vsakateri poduk v čistenju jezika ali v drugi reči nas bode razveselil, in nam za znaminje veljal, de se te novice prijaznih deležnikov razveselí.“ In res, naš list si je našel kmalu lepe priznave pri istih Hrvatih-Illirih. Tako namreč piše „Danica ilirska“ l. 1847. br. 3.: „Kmetijske in rokodelske Novice, koje izvrstno i uprav u narodnom duhu uredjuje visokoučeni gospodin dr. J. Bleiweis, komu svaki prijatelj jugoslavjanske književnosti zadosta zahvaliti ne može na njegovom trudu, kojim se medju ostalim stara (trudi), da stanovnike u ondašnjih pokrajinah malo po malo priučí k našem obćem književnom jeziku ili barem pobudi ljubav k njemu. Ne samo što je primio potpunoma naš organički pravopis, nego uvodi malo po malo i sve naše tehničke izraze i one rieči slavjanskoga koriena, mjesto kojih su se dosada Slovenci po njemštini izopačenimi nakaradami služiti morali, a sve to čini tolikom vieštinom, da još nije naišao na nikakove prepreke, nego da je ovo njegovo liepo nastojanje već obće odobrenje u njegovoj domovini steklo.“

Akoprav so tedaj Slovenci negovali najbolj svoje narečje, čisteči je dakakor in približujoč „ilirskemu“, to so se vendar mnogo zanimali i za ilirščino samo. Gajevemu pozivu v „kolo ilirsko“, t. j. v književno jedinstvo po jeziku „ilirskem“, odzvalo se je tudi nekoliko Slovencev ter je začelo res pisati štokavski, kakor Stanko Vraz že od l. 1836., potem Davorin Trstenjak, Fran Miklošić, Josip Muršec, Stefan Kočevar, Josip Drobníć, Vrban Jarnik, Matija Majar, Jurij Kobè, Matej Ravníkar (Poženčan), pozneje Ivan Macun in še nekateri drugi. Posebno

znamenit je poleg Stanka Vraza, čijega delovanje je že bilo večkrat opisano, v ilirskem delu še Josip Drobnić, kateri je kot kapelan v Dolu blizu Laškega Trga sestavil „ilirsko-nemačko-talianski mali Rčnik“ 1846., s čimer je dosta pripomogel k naučenju srbo-hrvatskega jezika med Slovenci, ter bodo, po besedah Trstenjakovih („Zora“ 1872. 146.) pisatelji jugoslovanske literarne zgodovine temu delu dali vsekdar zaslužen priznanje; in pa profesor Ivan Macun, kateri je razven šolskih knjig za Hrvate in drugih razprav spisal tudi „Kratek pregled slovenske literature za Slovence“ 1863. hrvatski. — Lovro Pintar, duhovnik ljubljanske škofije, pisal je 20. marcija 1843. Vrazu, po izvestji Macunovem v Knjiž. zgod. slov. Štajerja str. 7., kako se štokavski jezik širi po Kranjski, ter da se bogoslovci razgovarjajo in si dopisujejo v tem jeziku. Jurij Kobè, duhovnik v Kranjski, je v „Danici ilirski“ l. 1840. br. 9. Slovincem ilirščino priporočal posebno za znanstvena dela rekoč: „izvrstne proizvode duha, kao ozir mudroljubja, dogodovštine, pjesništva itd., što se je do sada kod nas u njemačkom jeziku izdavalo, mogu u čisto ilirskom naričju na svjetlo davati, i takovim ih načinom potomstvu svomu sačuvati;“ Ivan Macun pa je v „Sloveniji“ l. 1848. št. 3. navetovao, naj bi Slovenci v šolah in pisarnicah uveli ilirski jezik, „ker so v njem že skoro vse znanstvene in lepodušne polja precej izdelane.“ Sploh, ako se ozremo v ono dobo našega slovtva — káko navdušenje, kolika zanesenost za zjedinjenje Slovencev po knjigi s Hrvati! S kakó živim ognjem goré, s kakó svetlim plamenom plapolajo članki po slovenskih časopisih, n. pr. v „Novicah“, nadalje v „Sloveniji“, potem v „Slov. Bčeli“ idt. o bratski zlogi in vzajemnosti književni, dà, naravnost za „ilirski“ jezik! No, namesto pojedinih izjav slovenskih, katerih tu itak ni moči vseh navesti, čujmo zopet sám čist ilirski glas. A. Tkalčević v „Danici ilirski“ 1847. 52, razmatrajoč o napredku v književni zlogi jugoslavjanski, govori dotično tako-le: „Ako me pitaš za Slovence, velim ti, da niti najljutji neprijatelj tajiti ne može njihovo oko iste sloge nastojanje. Tà što da kaže organički naš pravopis, koga su obieručke primili i posvud razprostranili? Što čisto ilirske rieči, kojimi su svoje ponjemčene zamienili? Što plemenita na slogu nagovaranja i uputjivanje na srbske narodne pjesme i novine hrvatske? Što nastojanje, o kom smo vjerodostojno obavieštjeni, u domaće krugove uvesti naš književni jezik? . . .“

No, pri vsem tem pa je med Slovenci vendar le bilo tudi protivnikov ilirščini. Že leta 1840. je Kobè n. m. r., govoreč kako tudi gornji Iliri, t. j. Slovenci začenjajo spoznavati izvrstnost ilirskega narečja, ob jednom tudi tožil: „Nemogu, do duše, opet reći, da su svi

občeno tako misli; imade bo i kod gornjih Ilira, koji se odviše za svoje slovensko podnaričje staraju (skrbijo) misleći, da bi se ono, ako bi se od Slovenca u slavjansko-ilirskomu naričju pisalo, slovenskomu ukinulo.“ Neprijateljem Gajevih namér sta pri nas načelovala Jarnej Kopitar na učenem in Frančišek Preširen na pesniškem polji. Kopitar je v svojem spisu „Hesychii glossographi discipulus etc.“ l. 1840. po besedah St. Vraza D. V. 110 „kao Thersites kakav digo viku na g. dra. Ljud. Gaja i na pravopis i jezik naš književni“, ko je namreč v rečenem delu n. pr. str. 60 o nekaterih črkah (č, ć, š, ž) se izrazil: „muscarum quasi stercoribus inquinant pulchritudinem“, a še v pismu kmetijski družbi 10. okt. 1843. l. (vid. v „Kopitarjevi Spomenici“ 1880.) imenoval je Gaja „leidenschaftlichen Charlatan“ in njegovo pisavo „böhm. Fliegendr*ck“ . . . ; Preširen pa je v znanih zabavljicah n. pr. „Daničarjam“ zopet Gaja in drugove nazval „daničarsko druhál“ in „janičarje slávšine južnih dežel“, a v drugi, „Naróbe Katón“, je Stanka Vraza, po izrazu istega dra. Bleiweisa, „malo taktno še živega svojega častitelja“, okrivil „Slovencev vskoka“, da bojda „lákota sláve blagá, vleče pisárja drugám“. (Prim. Letop. Mat. slov. 1875. 179.)

Razven tega je tudi še politični terorizem v Slovencih posebno od leta 1841. začel razvitek ilirske ideje zaduševati, najprej v Kranjski in Koroški, zlasti med mladimi duhovniki za to stvar posebno se zanimajočimi. Tako nam Macun v „Književni zgodovini slov. Štajerja“ (str. 7) zopet poroča o pritožbi J. K. Krašne iz Logatca od 1. marcija 1842., kako so ga zarad dopisovanja v „Danico ilirsko“ preganjali; Anton Žakelj pa da je pet mesecev prej pisal, kako so v celovškem semenišči bogoslovcem ostro prepovedovali dopisovanje z Vrazom, ter da vsako pismo dobljeno od njega, Vraza, imajo izročiti redarstvu; in isto nam javlja tudi Vraz sam 14. decembra 1841. pišoč svoji posestrimi Dragojili v hrvaško Bistrice: „U Čelovcu su već dva bogoslovca pred policijski sud pozvali, za koje su saznali, da sa mnom u pismenom zavezu stoje . . . U Ljubljani, polag jednog pisma, činio je g. direktor onděšnjega sěmeništa onděšnje bogoslovce, za koje zna, da sam obćio š njimi, pozorne, da svaki list njemu izruče, kojega će od mene primiti.“ (vid. Děla V. 279.)

Dalje in krepkeje se je ohranila ideja ilirstva, rekše namisel o književnem jedinstvu slovensko-hrvatskem v Štajerski, zlasti v vshodnem delu, ter je posebno s tem duhom navdahnena bila tedanja v Gradci živeča mladež, kakor nam živo opisuje J. Šišić v „Danici ilirski“ 1849. 15, govoreč o književnem delovanji tamošnjega slovenskega društva. Zato pravi tudi Ferdo Kočevar v „Slov. Narodu“ (1870. št. 31.) v

tem obziru: „Bili so časi posebno med 1845—1850., ko so vshodni štajarski Slovenci v literarnih in političnih zadevah skoro bolj v Zagreb gledali in težili, nego v Ljubljano. Če bi bili Zagrebčani pri svojem narečji ostali in če bi se bile politične zadeve kako drugač zaobrnilo, Bog ve, če se ne bi bil tudi en kos vshodnega Štajera do Maribora in Celja gore slovstveno od Ljubljane odtrgal.“ — No, razmere so se sčasoma izpremenile povsod. Nastali so v Slovencih sploh drugi nazori, potrebe in težnja, in „ilirski ideja“ je med nami prenehala.

Takó torej naméra, Slovence književno povse zjediniti z ostalimi Jugoslavjani, poimenoma s Hrvati, tedaj ni obveljala, žalibože! Skazil jo je domači separatizem in tuji absolutizem. Razven jedinega Stanka Vraza so popustili vsi našinci drug za drugim „ilirščino“ ter so zopet pisali slovenski.

Prej nego li preidem k drugi točki téga sestavka, naj še omenim res posebne namisli o prvi vrsti vzajemnega Matija Majarja. „Vrstnik Vrazov“ — tako govori Macun o njem v svojem „Kratkem pregledu slov. literature“ (str. 56) — „prebudil se je Majar v istem času, kadar je tá začel pisati v ilirskem ali hrvatsko-srbskem jeziku. Rojen tudi on na najbližji meji jezični, nezavarovani z ničim, zbal se je za svoj narodič ter gledal, kako bi se temu dalo pomagati. No, ko mu je delokrog ostal v Koroški, ni se odločil ne strogo za slovenščino ne za stokavščino, temveč je želel, da se ti dve narečji zlijeta v jedno. Najprej je že v „Novicah“ l. 1844. št. 3. predlagal narečje, katero se govori med Ljubljano in Reko, kot bojda vsem južnim Slavjanom razumljivo ter zato najprikladnejšo vez med njimi, tako-le pišoč: „Istrianca, mislim, da Krajnci zastopijo. Istrianca pa zastopi Horvat, Slavonec, Dalmatinec, Serb in Bosnjak tako, kakor da bi si bila soseda u jednej fari. Za te naše novice je zato najlepši jezik tisti, ki se govori med Ljubljano in Reko. Bliže je Ljubljani, bolj je po Koroškim — bližej je Reki bolj je podoben govoru vsih dolnjih Ilirov. Jaz Vam pišem iz Koroškega — pa vendar pravim, da je treba s časama le bolj in bolj približovati se narečju, katero se okoli Reke govori. Tisto narečje zastopimo blizo vsi južni Slavjani.“

Ostavši pri tem svojem nasvetu vendar osamljen, namerjal je Majar, nato Slovence s Hrvati in Srbi v jeziku zjediniti takó, da bi se posamezna narečja stopila v jedno skupno. V ta namen je spisal in izdal knjigo z naslovom: „Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obće slavenski jezik“ 1848., kjer n. pr. v §. 13. tako-le govori: „Ilirska podnarečja horvatsko, slovensko i serbsko (bulgarsko) se lahko slože u jedno književno narečje, ložeje, kakor se obično misli. Ova podnarečja

su si močno podobna; naravno, ker samo jedno narečje čine; tako su si podobna, da priprosti i neučeni ljudi iz raznih ilirskih podnarečjih, ako se sostanu, se govoreći dobro razume, izuzamši nekoje neznatne izraze. Ako že neučeni ljudi, nijedne slovnice neznajući znaju besēdu tako obrnuti, da se razna ilirska narečja govoreći, razume — bogme, slaba bi bila, ako bi samo učeni, študirani ljudi ne znali ali ne hotēli svoje podnarečje toliko spremēniti, da bi se razumeli, se ostalim ilirskim podnarečjem približali i u jednom obćem književnom narečju složili . . . Lehko bi jih složili — vse se može, ako se sile bratsko slože — nek bi bilo pa še tako težko, u književnom jeziku se sjediniti moramo, inače se ne budemo dokopali cvētećega slovstva, bez njega se pa ne možemo postaviti med izobražene narode. Dakle: Sloga! — Te jedro mika, zgrizi lupinu! Složno moramo književni jezik izobraževati“ —

Po teh „pravilih“ je pač R. Razlag spisal svoje „Zvėzdice“ 1851. in izdal zabavnik „Zoro jugoslavensko“ l. 1852. in 1853., pri kateri so v istem smislu sodelovali razven Razlaga še L. Toman, Bož. Raić, in Oroslav Caf: — Raić vojujoč celó za nekakov „vseslavenski“, a Caf bolj za staroslovēnski jezik. Pa o tem je že dotični svet izrekel svojo sodbo; in zato končujemo tudi mi pridružujoč se besedam Macunovim l. c.: „Neima jošte primiera, niti će ga biti ikada, da bi slovniciari umietnim putem stvorili jezik. Daje se razumieti predlog: Primite ovo ili ono nariēje za književnu porabu; al je nepraktično načinio samovoljan smies slovarski i oblikoslovan iz kajkavskoga i štokavskoga jezika kazati: Evo primi to za jezik svoj.“ (Konec prihodnjič.)

Agitator.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Osmo poglavje.

rastov koncipijent je prebil lep večer. Boleska ga je bila povabila na čaj in ker se je pl. Ruda že prej izgovoril in poslovil, zabavati je moral dami Koren sam. Politiko so pozabili in pogovor se je lotil domačih rodbinskih razmer, življenja v mestu in na deželi ter preskočil potem zopet nenadoma na književnost in mestno gledališče, na študentovska leta, o katerih je govoril Koren in na čas v odgojevališči, o katerem je rada pripovedovala Milica. Kdo še ni poslušal, in kdo se ni še udeležil sam enakih zabav?

Boleški je bil koncipijent vedno bolj po volji, in neka naravna resnoba, katera ga tudi v najveselejših urah ni zapustila, pomagala mu je v trenutkih, ko mu je primanjkovalo okretnosti zadostovati strogim terjatvam, katere je stavila graščakinja do vsakega v socialnem oziru. Nocoj pa mu je še spomin na dogodek pri ribnjaku polnil dušo in nosil je v sebi sladko zavest, da Milica vendar ni — kakor trdijo zlobni jeziki v trgu — Rudova nevesta! Oh, kaj še! Niti ne mara zánj! In kako vesel je bil Koren, da ona tudi po Rudovem odhodu ni črhnila besedice o tem, kar se je godilo prej med njimi. Skrivnost, prva skrivnost ju je vezala, in ker je čutil, da je deklica ne bo razodela nikomur, razodel bi je tudi sam ne bil po nobeni ceni. „A zakaj molči?“ vprašal se je večkrat, akopram je odgovor dobro znal. Čutil je še vedno, kako prijazno, gorko mu je bila stisnila roko, kako veselo se mu je bila zahvalila za storjeno uslugo in kako ji je v tem silila kri v lice. „Zato ker si bil ti pôleg!“ dejal si je, „zato molči! Da, da! Ona neče, da bi mati védela ali slutila, da sva tekmeča! Ha, tekmeča! Ne bodi neumen, Koren!“ A ko se mu je potem vnovič tako prijazno nasmehljala, natočivši mu vina v kozarec, lotila se ga je zopet prva sladka misel.

Malo pred njegovim odhodom pa sta ostala z Milico nekoliko trenutkov sama v sobi.

„Hvala Vam, gospod Koren, da niste mami ničesa omenili!“ dejala je ona polglasno; zarudela se je pri tem in oči uprla na prtič, katerega je vila v rokah.

„O prejšnjem dogodku? Ne, ne, gospodična, to vendar ni moja stvar! Vi sami bodeite najbolje znali, je li treba povédati, ali ne,“ izustil je Koren naglo, ne da bi si bil sam v svesti, da je nekaj bodečega tičalo v njegovih besedah.

A deklica je to čutila ter se naglo ozrla vánj, kakor bi se hotela prepričati, je li res tako nameril s svojo opomnjo. Pa izraz njegovega lica je bil tako odkrit in prijazen in pogled njegov je kazal nekaj vse drugega, nego je bila ona v trenutji slutila.

„Oh, ne, ne! Jaz ne bodem povédala! In Vi tudi ne! Preneumno je bilo!“ pristavila je pol resno, pol s smehom.

Korena se je polastila sedaj druga misel, ki mu je zatrla takoj vse veselje. „Kaj, ko bi vendar nekaj drugega u: rok bilo temu molčanju? Morebiti Ruda ni porabil prave prilike in drugikrat — bo pa morebiti drugače?“

Sklenil je stvari priti do konca.

„Dovolite mi kratko vprašanje, gospodična! Po denšnjem dogodku, katerega priča sem bil nehoté, imam vsaj nekoliko pravice do njega, sicer bi bilo seveda čudno!“

„I česa želite? Le vprašajte!“ dejala je ona in se nagnila na mizo, njemu nasproti.

„Po trgu se imenuje Vaše ime le v zvezi z Rudovim! Smem morebiti vendar le — čestitati?“

Njeno lice je izpreminjalo barvo, in nekaj, kakor jeza zablísnilo ji je v temnih očeh.

„To mi je novo!“ dejala je kratko in resno.

„Da, tako se govori! A to Vas ne sme in ne more žaliti — ljudje hitro ugibljejo, in . . .“

„In Vi ste tudi — verjeli?“ dejala je naglo.

V Korenu se je dvignil stari zanikavni duh, in skoraj bi bil izustil: „Kaj Vam do tega, ako bi bil to verjel?“ — pa pogled deklice zdel se mu je tako zaupljiv, proseč, nedolžen, da je ni mogel tirati v zadrego.

„Ne, ne, gospodična Milica! Verjeti nisem mogel, in zato sem Vas povprašal. Neverjetno se mi je zdelo, ker menim, da dobro poznam njega in nekoliko tudi Vas.“

„Hvala Vam!“ dejala je in mu podala svojo malo roko preko mize.

V tem se je vrnila graščakinja in Koren se je poslovil. Milice se je lotila zopet prejšnja veselost in spremila je koncipijenta do vrat.

„Pa vendar kmalu zopet pridite in kaj — novega nam zopet prinesite s seboj!“

Podala mu je vnovič roko in mu jo pustila, ko je vprašal on šepetaje:

„Torej ono pa ostaje najina — skrivnost?“

„Da, da!“ pritrčila je tiho.

„Prijeten mož — to!“ omenila je Boleška po njegovemu odhodu. Milica pa je storila, kakor ne bi čula máterinih besed, in je urejevala svojo mizico pri oknu. Mesec je jasno svetil in tam doli na beli cesti je bilo lahko ugledati podobo moža, ki je z naglimi koraki odhajal v dolino. Na ovinku je malo postal in Milici, ki je prav sedaj ozrla se skozi okno, dozdevalo se je, da tudi óni obrača pogled svoj nazaj proti belemu gradiču.

Deveto poglavje.

V Borji je volilno gibanje rastlo od dné do dné. Huda, brezobzirna agitacija se je pričela, katera je postajala tem silnejša in strastnejša, ker sta se pobijali dve domači, narodni stranki, kateri do sedaj nista poznali tako živega razkola. Da bi bili Nemci in Slovenci nasprotniki, teklo bi bilo vse agitatorno delovanje po starem izvoženem

tiru, stari nasprotniki bi si z vajenim orožjem stali nasproti, obrabljenim in skrhanim v dolgotrajnem, večletnem boji, in vse bi se vršilo po neki ukoreninjeni, vsled navade kodificirani metodi, katera bi sedanjega nasprotstva tudi med volitvenim gibanjem ne mogla pooprstiti: a danes je bilo drugače! Dva sovražnika, do sedaj jedna celota, jeden život, stala sta si nasproti, odslej razcepljena po tem ljutejšem sovraštvu, čim bolj sta poznala vsak slabosti in prednosti drugega. A kjer tu v medsebojnem predbacivanju niso več izhajali, tam so posegali v osobno življenje, — to je bilo novo, hudo, a grdo orožje.

Na čelu jedne strani je stal kandidat Hrast s svojim strastnim a nič menj spretnim agitatorjem Korenom. Drugo stranko pa je vodil gospod Anton s skrivno pomočjo nemškega ali bolje nemškutarskega življa, kolikor ga je bilo v trgu; in ti so delali nič menj vstrajno, premeteno, in brezobzirno za svojega kandidata Medena. Prebivalstvo — trg je štel okoli poldrugo stotino volilcev — bilo je že podpihano in razsrjeno med seboj, da je težko najti primere.

„Kaj? — Tega doktorja bomo volili, tega oderuha, ki računa za vsako pisano stran po dva ali tri goldinarje!“ klical je klobučar Brtoncelj zvečer v krčmi.

„Aha, ti boš rajši volil tistega skopuha, kateremu še noben človek ni izvlekel krajcarja več iz žepa, nego je moralo biti; tistega bábjaka — tistega . . .“ tako je odgovarjal mesar Koža ves razjarjen ter zadnjo besedo vtopil v debelem požirku piva. Koža še ni bil pozabil afére z glavarjevim pinčkom in je bil povsod nasproten, kadar je slutil vladne može.

V tem glasu so se vršili razgovori po krčmah in drugih javnih prostorih. Celó inteligence se je polotila konečno ta strast, kakor nalezljiva bolezen, in pojavi njeni so nosili znak mrzlične razburjenosti.

Stranki sta bili do sedaj jednaki; agitatorji so znali, da bo pri volitvi odločilo jako nezatno število glasov, morebiti dva ali trije, in zato so napeli vse sile, da varujejo pridobljene in še pridobé nasprotné glasove.

Vse je bilo skoraj že urejeno, bojne čete štete — a vendar je zmaga visela še na tem, kam se bo obrnil mož, ki je imel tehtno besedo v trgu, a kateri se do sedaj še ni bil oglasil. To je bil graščák Bolè.

Odpotoval je bil v istini po nujnih opravkih, in ker se je v lesni trgovini, s katero se je on najbolj bavil, vršil prav tedaj važen preobrat, ni mogel tako hitro domóv, kakor si je želel sam, in kakor so to glasno in od dné do dné silneje zahtevali njegovi prijatelji.

Gospod Anton je dobro znal, kako nevarno bode zánj in njegovo stranko, ako se Bolè pridruži Hrastovcem; a ker sam ni imel nikakega vpliva pri graščáku, in tudi okrajni glavar ne — o Medenu pač ni bilo govoriti, kar je gospod Anton najbolje védel — obrnil se je zviti kaplan do političnih voditeljev v mestu ter jim razložil položaj. Nadejal se je tem potem kaj doseči.

Hrast pa je bil Boléta gotov in je ostro zavrnil nekoliko skeptičnega notarja Koprivca, ki je jedenkrat pri posvetovanji, pri katerem je bil govor o Bolétu, malo neverjetno mignil z ramami. Tudi Koren se v svoji veri v Boléta ni dal omajati.

Po večkratnem pisarjenji in brzobjavljenji sprejme Hrast vendar poročilo, da se Bolè vrne družega dné proti večeru. Bilo je nekoliko dnij pred odločilno volitvijo. Hrast, kateri je navzlic trdemu prijateljstvu z Bolétom, vendar veliko važnost polagal na to, dá se prvi snide in konečno dogovori z graščákom, sklenil je pričakovati ga na Drenovem in se je že popoldne s svojo soprogo odpeljal tja; svojemu glavnemu pomočniku Korenu pa je naročil, naj pride proti večeru za njim.

Kdo je to rajši storil, nego Koren? Po zadnjem pohodu je bil že večkrat pri Bolétovih, kadar popoldne ni bilo silnih opravkov, in graščakinji se je vedno bolj priljubil. Sam pa se je od dné do dné bolj utapljal v svojo tiho, a tem strastnejšo ljubezen do Milice. Pred meseci bi se bil še smijal temu čutu, in vsakemu, kdor bi ga mu bil prerokoval; star je bil že blizu trideset let in vaje z mirnim očesom gledati v svet, ker je v svojem mnogoletnem boji, ki ga je prevojeval za vsakdanji kruh, otrese se marsikaterih mladostnih uzorov in iluzij. A nekaj starega je bilo vendar še ostalo, in sedaj, ko se ga je tako nenadno in tako silno polotila ta ljubezen, mogel je ta mož sanjati in sanjati, kakor mladenič dvajsetih let. A skrival je svoja čutila, in če prav so ljudje védeli, da hodi večkrat na Drenovo, vendar se nikomur ni mogla vriniti misel, kaj je pravi povod njegovim pohodom. Jediní Ruda je v svoji ljubosumnji nekoliko slutil, a varoval se je ziniti kaj o tem.

Koren je bil po mučnem in razburjenem delu zadnjih dnij, ki so bili posvečeni sami agitaciji, prišel skoraj duševno utrujen na Drenovo. Boléta še ni bilo, pričakovali so ga stoprav zvečer, in vsa družba, domači dami in Hrast s soprogo, sedeli so kakor navadno, na vrtu.

„No, je li kaj novega popoldne?“ vprašal je naglo doktor prišleka po prvih pozdravih.

„Nič, nič, hvala Bogú!“

„Zakaj hvala? —“

„Ker je vse, kar smo v zadnjih dneh novega zvedeli o naši stvari, — slabo!“

„Skoraj da prav pravite!“ pritrди doktor s posiljenim nasmehom.

„Oh, pustita vendar to grdo politiko!“ kara Hrastova soproga, „nocoj boste še dovolj govorili o nji — a sedaj nas ne mučita z volitvami!“

„Prav pravite!“ pritrди Boleška.

„To Vam je grozno!“ nadaljuje doktorica. „Mojemu soprogu že štirinajst dnij nobena jed ne gre v slast, ne je skoraj ničesar, in nobena stvar mu ni po volji!“

„Oh, pusti, pusti to, Katinka!“ smeje se Hrast; „v malo dneh bomo pa zopet kakor prej!“

„In ta razdor, to opravljanje in kričanje — oh, vsega je že dovolj, vsega!“

„Pustimo politiko!“ hitel je sedaj Hrast; „kratek whist bi Vam morebiti bolj ugajal, milostiva?“

Boleška je z veseljem pritrдила, in kmalu so vsi trije sedeli pod košato platano pri kartah.

Koren pa se je sprehajal z Milico po prostornem vrtu. Razgovarjala sta se največ ob očetovem prihodu, katerega so že vsi tako željno pričakovali — in poleg tega tudi ob ónem peréčem dnevnem vprašanji, ki je vse živo zanimalo. Zavila sta skoraj nehoté iz vrta ven k ribnjaku, kjer še nista bila od onega usodepolnega večera.

„Pojdiva tu okrog vode!“ deje deklica, in potem smehljaje pokaže na čoln, privezan ob kraji; „se li še spominjate?“

„Oh, da, da! Kaj bi se ne?“

Šla sta po bregu do tja, kjer se je pričenjalo búkovje; steza je bila ozka, in Koren je stopal za deklico.

„Mami nisem ničesar povédala! Ni bilo treba; saj ga ni več blizu!“

Koren ni odgovoril; nekaj drugega mu je gonilo vso kri k srcu.

„Povej ji, da jo ljubiš!“ dejalo mu je nekaj, in razburjenost in brezobzirni pogum, v katerem se je vadil vse zadnje dni, jačila sta ga tudi sedaj.

Steza se je tu zožila ter tekla tako blizu vode, da korak ni bil več varen.

„Dajte mi roko, gospodična!“ rekel je koncipijent.

Podala mu jo je neprisiljeno in vodil jo je, gredoč po obrežji, mimo mesta, kjer jo je bil onega večera vzdignil iz čolna.

„Tu je bilo!“ nasmehne se Milica.

„Da, tukaj!“

„Pa težka sem bila vendar! Ali ne?“

Obstala je pri vodi in zrla v temni tolmún pod košatimi vejami; on pa jo je držal za roko, a odgovoril ni; niti slišal ni njenega vprašanja.

„Gospodična Milica!“ dejal je s tihim, skoraj šepetajočim glasom: „ali boste tudi z menoj tako storili, kakor z — onim?“

Deklica se je stresnila, a ni se upala obrniti vánj.

„Zakaj?“ dejala je poluglasno.

„Ker Vas ljubim, in ker Vam moram to povédati!“

Obrnila se je počasi, in privzdignila svoj zarudeli obrazek ter podala mu še drugo roko. Odgovorila ni, in tudi on ni mogel izustiti več nobenega vprašanja. Prijel jo je okoli pasa in jo poljubil.

„Pojdiva nazaj!“ šepetala je ona in z roko v roki sta se vrnila do vrta. Govorila pa nista nobene besede več.

(Dalje prihodnjič.)

Odgovor na Štrekeljevo kritiko moje slovnice.

(Konec.)

42. Tudi jaz zagovarjam pisavo ogrska; ali kaj si hočem? Kot slovničar imam konstatovati, kako se piše sedaj. Primerite tudi Vi Vašo opazko v „Zvonu“ in poglejte še vrstico 4 niže.

43. Glede naglasa naj svoje stališče celo kratko načrtam. Ločiti imamo razmero naglašene in nenaglašenega sloga in potem na naglašenem slogu samem, je li naglas raven ali neraven. Kar se tiče prvega prašanja, meni ni dvomljivo, da ima naglašeni slog musikalno povišan glas proti nenaglašeni. Intervall med naglašenim in nenaglašenim slogom iste besede da se še celo določiti in se menja z affektom vred od sekunde do oktave in še dalje. Tudi pri ljudeh, ki govoreči pojejo so intervalla večja, nego pri drugih, ki ne pojejo. O tem se pretresovatelj lahko prepriča, če posluša, kako berejo n. p. mali učenci, ki se še borijo z branjem, ter nenaglašajoči izgovarjajo slog za slogom z istim glasom v isti višini. Nekdaj sem poslušal na Dunaju govorno mašino, kazal jo je neki Hoffmann, če se ne motim. Ta mašina je govorila besede raznih jezikov in stavke, toda slog za slogom v istem glasu; na prvi mah sem opazil, da mašina besed ne naglaša, da govori bez akcenta. Toda včasih je vendar Hoffmann hotel pridati naglas, napustil je dvojno sapo in glas je preskočil nenaravno

visoko, kakor dobimo na piščali prvo in drugo in tretjo oktavo ob istem zaporu, če pihnemo močnejše in močnejše. Lahko da je naglas ekspiratorno povečan in musikalno povišan glas ob jednem, bez musikalne višine pa menda ni. To je jedna stran, ki se tiče razmere naglašene sloga proti nenaglašenu slogu. O tem mislim, da v obče mnenja niso različna. Druga stran pa je prašanje, je li naglas na naglašenem dolgem slogu raven ali neraven in če zadnje, je li okrogel (*crescendo* in *decrescendo*), ali potisnen (*decrescendo*) in potegnen (*crescendo*) in to musikalno ali ekspiratorno ali oboje. Da je dvoj naglas na dolgih slogih v litvanski, uči Kurschat v litvanski slovnici, imenuje ga „gestossen“ in „geschliffen“ ter ga znači kot musikalnega; grščina ima svoj ž in ŕ, ó in õ, srbščina ^ in ' in celo na kratkih slogih `` in ` . O slovenskem jeziku uči Janežičeva slovnica vsled Svetčevih razprav svojih 21 let, da imamo predtegnen in zategnen naglas. Seveda to ničesar ne dokaže, saj širimo v tiskanih knjigah marsikatero staro pomoto. Jaz za se odkrito povem, da res ne razločujem popolnoma teh naglasov, pa tudi srbskega ^ in ' ne čujem prav, ali trditi smem, da čutim nekako razliko med oblikama ríba in z ríbo, dúša in dūš, med *infin.* bráti in *sup.* brát med *ind.* míslimo in *imper.* míslimo. In zato sem pridržal ali povzel ta Valjavčeva znamenja. Mogoče je, da vsi čisto ne čujemo, saj še nekateri ne čujejo, da je naglašeni slog proti nenaglašenu povišan, dasi sami tudi tako govore. Toliko v obče. Kar se tiče posebnostij, pravite, da sem mladini in učitelju to težavno poglavje še bolj zmedel, ker sem mešal dvojne naglaske Valjavčeve in svoje. Ta zmedenost ni tolika, kdor ^ in ' ne razločuje, temu je ^ = ' in na *e in o* nezadnjih slogov ` = ^ . Imel pa sem pridržati navadne — ne svoje — naglaske, ker so navadni in zato spadajo v slovnico, Valjavčeve pa sem postavil v paradigmatih, želeč, da bi se izgovarjalo, kolikor mogoče, zvesto. Saj tudi Vi svetujete na str. 241 dva ali tri naglaske za našo navadno slovenščino, za dialektologične spise jih celo petorico. Glede priglasa se pozivam tudi na Janežičevo slovnico in na Valjavca ter omenjam, da Valjavec na dotičnem mestu (*Rad. jugosl. akad.* XLVII, p. 25) ne citira narodnega versifeksa, ampak Prešerna samega. *Nauk* (§ 13) o dolžini predzadnjih slogov je utemeljil Škrabec, po njem je isto povzel Valjavec, jaz sem pristavil besedico *zvečine* in rekel, da so zvečine dolgi; kajti pristavljeno je, da v vzhodni slovenščini ni tako. Če imava dobro voljo, razumeva se; zakaj pa podedovane grehe, — če so res grehi, — jedino le meni nakladate?

44. Primer za izgovor nsl. *h* in stsl. *x* je vzet iz Mikl. I² p. 237,1 in 348,1.

45. Trdi *l* (izvirno trdi) izgovarjamo kot srednji *l* na Štírskem v mojem rojstnem kraju n. p. v besedah kozel, ob polnoči, indi se go-

voru kozû; na Rezijanskem in v Zagorju pa govorijo t. j. izgovarjajo *l* tudi v deležnikih n. p. *bil, pil, indi biû*. Nisem tedaj iskal razlike med štirskim in rezijanskim *l*, nego konstatovati sem hotel, da se *l* izgovarja, da nima prehoda v *û*.

46. Tudi jaz sem bral Škrabčevo razlaganje nihče iz nikt(o)že. Pri tej razlagi pa mi ostane nejasno, 1. kako bi izpal *o*, primeri *nikdor*; 2. kako bi se v obliki nihčer, ki se navaja in govori zraven nihče, mogel posiliti še drugi že, kajti če postane nihče iz nikt(o)-že, ima se razlagati nihčer iz nikt(o)-že-že.

47. Če Vi, gospod pretresovatelj, dvomite, govori li se n. p. pri sv. Ani v slovenskih goricah in tam dalje okrog v istini slog in svitek, potem Vas uljudno vabim, da naše kraje obiščete in konstatujete stvar sami. Dostavljati, mislim, mi ni treba, da se tu beseda slog ne rabi v slovničnem pomenu, ampak zaznamuje dolge ogone.

48. Jaz bi mislil, da smemo biti zadovoljni, če imamo jedno pisavo: *iz, raz itd.*; ko bi pisali *iz, is, iž, iš*, šli bi menda v pisavi nazaj. Moderni jeziki imajo vsaj za jedno besedo jedno pisavo.

49. Da je štirška oblika *riboj* postala iz *ribó*, tega mi pretresovatelj sopen ne verjame. Vsaj poskusiti hočem stvar dokazati. Da se stsl. *oja* v nsl. krati v *o*, je znano in priznано, n. p. *dobro-ja: dobró*, jednako *gospojó: gospo*. Da bi stsl. *a* v nsl. izpal, zato nimamo primera, razven našega slučaja nsl. *riboj*: stsl. *ryboja*, ki pa bi bil tu krivo porabljen, kajti ne more služiti v dokazilo, kar se ima še dokazati. Na opak pa, kakor daja n. p. *gospojó gospo*, *dobroja dobró*, jednako daja tudi stsl. oblika *ryboja* nsl. obliko *riboj*. S tem je dokaz uže dovršen; da je istinit, kažejo oblike iz III. sklanjatve n. p. *kostjoj* iz *kostjó*, t. j. v onih krajih, kjer se govori mesto *ribo riboj*, govori se tudi *kostjoj*. Kakor pa je v zadnji obliki *j* sonantni pridelek, tako je tudi v obliki *riboj*. Da pa je v obliki *kostjoj* zadnji *j* sonantni pridelek, o tem tudi pretresovatelj ne bode dvomil, ker mu je znano, da je postala oblika *kostjoj* iz *kostija*, a ne morda iz **kosti-jó-ja*. Tedaj je *j* v obliki *riboj* postal blizo jednako, kakor v oblikah *zuna-j, vekoma-j*, dodajmo še in recimo *ojster* iz *oster*, *gojzd* iz *gozd*, *gdoj* iz *kdo*.

50. Opazka pri § 26, da je *ě* v dvojnem imenovalniku in tožilniku ohranjen, če ima naglas, bo menda opravičena. Pri nas vsaj razločujemo: drži se v dve *gibě* in pa *bič* na dve *gibi* spleten. Da je v mestniku ohranjen mestoma tudi še nenaglašeni *č*, je mogoče, saj je tudi pri možkih in srednjih samostalnikih tako; toda proti občni rabi je ta lokalna prikazen menda le izjema.

51. Ob priliki 13. odstavka § 28. kara pretresovatelj Miklošiča, Levstika in moje malenkost ob, jednom. Tu sem v društvu. Mogoče, da ima prav. Glede besede kršelj pa se je menda zmotil pretresovatelj sam, kajti ta beseda hrani, kolikor mi je znano v govoru in pismu svoj e, ker je izviren a ne pomlajen, prim. Miklošič II., 110. Sever, severa sem zapisal po stsl. in ker pri nas le tako govorijo; ali bi se omehčanje ne smelo smatrati, kakor kraševski račorja?

52. O sestavljeni sklanjatvi je res še mnogo nejasnega. Gotovo je le, da je v stsl. sestavljena sklanjatev postala iz sklopka (Zusammenrückung) sklanjanega zaimena, pristavljenega na imensko sklanjani prilog. To je neovrženo dokazal Leskien, o. c. p. 131—135. Nsl. oblika dobri der Gute pa n. p. uže ne gre na deblo dobro, mora iti na deblo dobr̃, jednako morda tudi dobrim: stsl. dobr̃-im, kar Leskien razlaga iz dobr̃-m̃-jim̃ po sliki nutrix m. nutri-trix; jednako morda tudi dobrima, dobrimi in dobrih. Ko je dobri iz dobr̃+ju, jednako je morda dobra iz dobra+ja in dobr̃o iz dobr̃o+j̃o, če se je res razvila nsl. iz stsl. Obliki dobrega in dobriga sta iz novejšje dobe, kakor kažejo n. p. besede krepkega krepkiga, mehkega mehkiego, ki držijo svoj goltnik proti glasniškim pravilom. Zato je težko dokazati, so li skrčene iz dobrojega ali so postale po vokalnem prilikovanju k pronominalni sklanjatvi iz dobrago.

53. Pri tvoritvi komparativa sega pretresovatelj z oblastno roko in medias res, in nam razloži ožiši ožji oži zaporedoma tako le: ožiši iz ožejši, ožji iz ožji, kar bi bilo v novejši dobi mogoče vkljub zanemarjenim glasniškim pravilom; pa tudi oži iz ož̃ši, quod erat demonstrandum. Kje pa ostanejo stsl. oblike boljij boljši bolje, m̃njij m̃njši m̃nje ali dobr̃j dobr̃jši dobr̃je, oziroma nsl. adverbiala draže, bliže, češče, dalje, krače, laže, manje manj, večje več, prvlje, brže brž, pače pač, itd. So li oblike višje, nižje, ože inachi tvorjene, nego li dalje, manje, bolje? Na dalje, če je večji iz večši, tedaj viši iz višši, kako pa je postal štirski vekši, kako Dalmatinov vihši in štirski vikši?

54. Pretresovatelj graja, da pišem part. perf. pas. glagolov II. vrste bez j: dignen, ne dignjen. Ker se pisatelji majajo med n in nj, sem zapisal n zato, ker je v stsl. tako. Še celo Levstik piše n, dasi ima v nedoločniku -niti; prim. (?) prinešen m. prinesen.

55. Korenska oblika vlk za slovenske podstave se jasni iz slovnične opazke k § 4, prim. naš broj 38.

56. „Perotnica ni iz besede peroten, ampak iz adjektiva v ženski obliki: perotna (§ 73).“ Tako pretresovatelj. Kako pa slovnica?

Slovnica ima: „v besedi perotnica je ica drugotna priponka, ker je zadnja beseda izvedena iz peroten, ki je sama že prilog (ergo adjektiv, t. j. peroten, a, o) iz samostalnika perot.“ Mislim, ta je pa gospodu pretresovatelju ušla, da mi dovolite Vaš izraz.

57. Kakih načel sem se držal pri naštevanju glagolov v § 76 81? Tudi na to uljudno prašanje imam uljuden odgovor. Korenski glagoli so naštet, kolikor mogoče, vsi, drugotni pa po kategorijah.

58. Pri glagolu *sysaŕi* je na str. 89 koren *sŕs* nastavljen po ti-skarski pomoti, na str. 87 pa pravilno *sŕs*.

59. V besedi *kolovrat* je *vrat* iz korena *vrt* (*vrtim*), *vrat collum* pa je iz *vr-* vezati, primeri *šija*, *šinjak* in lat. *jugulum*.

60. Da ima n. p. slovo slovesa dvojno deblo, je očitno. Prašanje je, je li postalo slovo iz *slovos* tako, da je v gen. *o* uslabljen v *e*, ali je nominativni *o* po sliki II. deklinacije, recimo po sliki *selo*. Zadnje zagovarja tudi Miklošič I³ 246. Leskien pa je dokazoval in morda dokazal o. c. p. 4, 65, 68, da se je stvar vršila ravno na opak, da so substantiva II. sklanjatve (*selo*) dobila svoj *o* v nominativu po sliki naših substantiv V. sklanjatve (*slovo*). Dokaz je tako zanimiv, da si dovoljujem ga sem postaviti. Da je v grškem in latinskem n. p. v besedi *γένος* *genus* iz *genos*, gen. *γένου* iz *γενεσ-ος* *gener-is* iz *genes-is*, nominativni *o* v gen. uslabljen v *e*, je znano in priznано. Če sta si tedaj v rodu besedi *nebo* in *vépos*, ali slovo in *κλέρος* skr. *čravas*, onda si stojita nasproti tako le:

nebo iz *nebos : *vépos* = *nebese* : *vépous* iz *vepeσ-ος*, prim. lat. *generis*,
ali

slovo iz *slovos : *κλέρος* = *slovese* : *κλέρους* iz *κλερεσ-ος.

Tem potem se daje razjasniti, kako je postalo iz občeevropskega *as* v slov. *o*. Ne daje pa se razjasniti, kako bi postalo iz občeevropskega *am* v slov. *o*; kajti po glasniških pravilih daja *am* (= slov. *om*) v stsl. *ъ*, a ne *o*, kakor kaže acc. sing. masc. *vľkъ* iz *vľk-om ali aorist *reкъ* iz *rekom. Zato imamo razloženo obliko *nebo* iz *nebos (slovn. §. 24, 6), ne moremo pa razložiti oblike *selo* iz *selom; razložimo si jo le, če rečemo, da je postala po sliki *nebo*. Kakor tedaj razlagamo v lat. besedi *genus* iz *genos in v gr. *γένος* nominativni *o* proti genitivnemu *e* (*generis*, *γενεσ-ος), jednako imamo razlagati slovenski nominativni *o* v *es*-debljih proti genitivnemu *e*. Imamo zato reči, da je nominativni *o* tu oslabljen v genetivu v *e*. Ta sklep je jasen iz glasniških pravil, pa tudi jasen, če se opiramo na sorodnost besed *nebo* in *vépos*, slovo in *čravas κλέρος*. Razven tega pa je Joannes Schmidt v Kuhn-ovem časniku XXV, p. 29 opozoril še na celo vrsto drugih sličnih prikaznij,

kjer je nominativni vokal končnega sloga krepkejši proti vokalu, ki mu odgovarja v drugih sklonih. Zato jaz mislim, da tukaj moja slovnica prav uči.

61. Gledé besede škornje dovoljujem si dodati, da se rabi pri nas v možkem spolu škornji in tudi v jednini škorenj: prinesi mi škorenj, imam uže oba škornja.

62. Pristavek k § 130, c „in po Krasu še govore“ mislim je v slovnici uže izvršen v drugi polovici tega istega odstavka. kjer stoji: „pa še tudi dandanes: bog ti je plati (kar si mi dal); snetjavo zrno zavrzi, jekleno pa posej“.

63. Besedo kir razlaga pretresovatelj proti Miklošiču iz ki, stl. kyj + že. Miklošič razlaga kir iz kjer: kder: k̄deže. Za to razlago govorijo razvun syntaktičnih parallel, ki jih navaja Miklošič, še beseda nikir = nikjer = nikder = štirski nikdi in beseda něki irgendwo = nekje = nekde; nsl. ki je uže za se bez r relativum.

64. Grški ὄς ni iz ὄτι, ampak ὄς: ὄ v besedi ὄτι = ὀτῶς: τῶτῶ. Nsl. ko pa stoji morda proti kako = kot: kakti.

65. V § 147, 3 stoji v istini beseda prilogov na krivem mestu. Imela bi stati v isti vrstici za isto besedo tožilnik, ki je postavljena drugokrat. Vse konjektуре o povstanku tega tiskarskega pogrška so odviše.

66. Če pada najme v § 147, 3. b, bi rad vedel, zakaj bi ne smel tam stati tudi namreč, če je razlaga iz na ime reči istinita.

67. V § 147, 6 spada -i k spodnji besedi zjutraj.

68. Pri § 162 opominja pretresovatelj to le: „V obče smemo s to razdelitvo (glagolov glede predmeta) zadovoljni biti, dasi v resnici posebno predmetnih glagolov s tožilnikom in prehodnih glagolov ni ločiti“. Na to imam odgovoriti to le: Predmetni in prehodni glagoli se ne izključujejo, ampak vsi prehodni glagoli so ob enem tudi predmetni; pojem predmetnih glagolov je širši, ker ima v sebi prehodne glagole in tudi druge glagole, kojim dopolnjuje pomen ime v dajalniku, roditelniku i. t. d.

69. V slovenskih goricah govorijo le Mičika, to je faktum, ki ga dvojenje in modrovanje ne ovrže.

Toliko se mi je potrebno zdelo za zdaj odgovoriti, da se mi ne reče: qui tacet, consentire videtur. V prihodnje še pridem morda na katero zaostalih prašanj, če bom imel čas in voljo. Blagovoljni čitatelj pa bo uže iz tega posnel, da je nekoliko pretresovateljevih „ni res“ zavrnenih. Nekaj hib ima pa pre vsaka knjiga, posebno v 1. natisku, pravil je pred kratkim neki pretresovatelj slavne Madwig-ove syntakse grške.

Nerazumljivo pa mi je, kako pride pretresovatelj do tega stavka: „Hotel je menda (Šuman) posnemati Miklošiča in ga celo preseči“. V besedi „Miklošiča preseči hoteti“ je nekako očitaneje prevzetnosti, kar mi je dolžnost odločno odbijati od svoje osebe. V ostalem ostanem pri svoji prvi besedi, da sem hvaležen za popravke, če so opravičeni, tako tudi za dostavke. Šuman.

Slovenski glasnik.

Fr. vitez Miklošič je o priliki svojega umirovljenja na konci šolskega leta 1885. v priznanje izrednih zaslug svojih na znanstvenem in šolskem polju od presvetlega cesarja našega prejel red železne krone II. vrste. Imetniki tega reda morejo biti povzdigneni v baronski stan. — Ker je slavni učenjak zvršil 70. leto, mora po strogih akademičnih zakonih naših, dasi je še čil, zdrav in delaven, kakor malo kdo v njegovih letih, stopiti v pokoj. Naravno, da se zdaj ugiba, kdo bode naslednik možu, ki je bil dika vseučilišču dunajskemu. Učiteljski zbor modroslovne fakultete dunajske je nasvetoval na prvem mestu profesorja in akademika dr. V. Jagiča v Peterburgu, na drugem mestu A. Leskiena (po rodu Nemca), profesorja slovanskega in primerjajočega jezikoslovja v Lipsku, na tretjem mestu učenega rojaka našega dr. Gregorja Kreka, vseučiliškega profesorja v Gradci. A ker se imenovanje Miklošičevega naslednika najbrž ne bode še tako hitro zvršilo, učil bode, kakor smo čuli iz verodostojnega vira, prof. Miklošič vsaj še ves bodoči zimski semester na dunajskem vseučilišču.

Nove knjige slovenske. Prejeli smo zadnje tedne 15. in 16. zvezek mariborske „Ljudske knjižnice“, katera obsezata konec Hauffovih pravljic in „kratkočasne in poučne povesti“, katere je poslovenil Vekoslav Benkovič. Ob njem je J. Leonova tiskarna v Mariboru izdala za I. del I. tečaja „Ljudske knjižnice“ jako lične platnice od najfinejšega sivega platna s črno vtisneno zavitkovo sliko. V te platnice, ki stojé po 30 kr. in z vezanjem vred samó po 50 kr., vsak naročnik dá lahko vezat prvih 12 snopičev „Ljudske knjižnice“. Gg. izdateljem zaradi teh ravno tako lepih, kakor trdnih in praktičnih platnic izrekamo presérno zahvalo.

Die Kärntner Slovenen. — Ihre nationalen Verhältnisse und Bestrebungen. Verlegt und herausgegeben von Filip Haderlap. Ta knjižica je prišla ravnokar na svetlo in popisuje, koliko je koroških Slovencev, kako so na slabem pri volilni pravici za deželni in državni zbor, kako hudo se jim godi v šolah, česa želijo gledé uradov, pošt in železnic, kako hudo jih stiska nova gozdna postava, in kako bi se dala omejiti žganjarska kuga na Koroškem. Knjižica je zato pisana v nemškem jeziku, da tudi ministri na Dunaji, državni poslanci drugih narodov in tudi mnogi pravični Nemci zvedó, kako se godi koroškim Slovencem. — Da pa založnik ne bo na škodi, prosimo vse rodoljube, naj se na knjižico pridno naročajo. Pri uredništvu celovskega „Mira“ velja knjižica 20 kr., po pošti 22 kr.

Preširen v Rusih. Urednik naš je prejel naslednji list:

Mnogospoštovani Gospodine i prijatelju!

Putujući prošle jeseni u društvu s Račkim iz Odese preko Kijeva i Moskve u naš Petrograd, upoznav sam se prvi put lično s davnim poznanikom po dopisivanju, s profesorom grčke literature na universitetu moskovskom, Fedorom Jevgenijevičem Koršom. To Vas dakako malo zanima, ali može biti neće Vam biti nemilo čuti, da on makar profesor grčke literature, ljubi i slovenske, medju njima osobito vaš slovenski jezik. Dapače nije to tek ljubav i simpatija filologa k jeziku, znamenitu svojom vanjštinom, zvucima i oblicima, nego još i više: simpatija k slovenskoj literaturi, koja se čituje u prijevodima slovenskih poezija na ruski jezik. On je meni na spomen ličnoga poznanstva poklonio nekoliko svojeručno ispisanih listića, na kojima su njegovi prijevodi 3—4 pjesmica iz Vašega neumrloga Preširna

Ako Vama ne zabranjuju, što bi lako bilo, možete si, ako Vas je volja, gdje god i raštampati evo jedan sonet za primjer.

Какъ вашихъ звѣздъ на темномъ кругозорѣ

О Диоскуры, жаждеть мореходъ,

Среди грозы, при плескѣ бурныхъ водъ,

Когда играетъ вѣтеръ на просторѣ, —

За тѣмъ, что вы покажетесь — и вскорѣ

Эоль смирить свой бѣшенный народъ,

Разъяснятся небесъ лазурный сводъ,

И смолкнуть вихри на затихшемъ морѣ.

Такъ точно звѣздъ избранницы своей

Я страстно жду — вѣтъ! съ большею тоскою

Увидѣть жажду свѣтъ ея очей:

Когда они блистають предо мною,

Какъ ни кружить судьбѣмъ меня борей,

Я свѣтъ небо надъ моею ладьею.

Ostavljam Vama, da sudite, kako je prevodilac preveo dobro shvaćeni original — a Vi primite ovaj saopštaj kao izraz mojega poštovanja k Vašem u Vaših sudrugova književnomu radu, koji i mene kad i kad, u rijedkim časovima odmora, daje obilatnu nasladu.

Srdačan pozdrav sa dalekog sjevera šalje Vama i izručuje preko Vas drugima
Vaš i. t. d. V. Jagić.

Od vsega srca smo hvaležni preučenemu g. akademiku, da tudi na daljnem severu pri vsem znanstvenem delovanju svojem ne zabi dragega Preširna našega; a hvala tudi g. prof. Koršu, čigar ruski prevod se tako lepo in tesno naslanja na slovenski izvirnik.

Kratke opazke. 3. „Ave Marija“. — O teh Kerčonovih „Šmarnicah“ za l. 1885. pravi se v „Lj. Zvonu“ V. 383 med ostalim: „V pisanem tem šopku se sem ter tja kot biseri lesketajo kitice domačih slovenskih Marijinih pesmic.“ — Žal, da to ni baš tako. Kitice, katere pisatelj omenjene knjižice mestoma vpleta med prozo, pač niso iz domačih pesmij slovenskih, nego prevedene so ponajveč iz nemških origi-

nalov, kakor je po takšnih spisih nemških sestavljena tudi vsa tvarina „Šmarnic“. V Slovincih se take pesmi Marijine ne pojó, vsaj kolikor je poročevalcu tega znano; in tudi ulomki one latinske „Stabat mater“ niso v prevodu sedaj pri nas navadnem. Dokaj lepših biserov je pisalcu téh „Šmarnic“ bilo na izbér v drugih res domačih Marijinih pesmih slovenskih, kakor starejših tako novejših, ter národu znanih, ali pa tudi n. pr. v „Ceciliji, cerkveni pesmarici“ II. 225—315 str. Marijine pesmi, katere so največ poslovenjene po latinskih himnah in se tudi že mnogo pojó pri raznih cerkvenih slovesnostih in pobožnostih med slovenskim ljudstvom. Tako bi ona razmišljevanja o „Češčeni Mariji“ pač gotovo bila še bolj „polna življenja“, ker bi bila vzeta bolj iz domačega, za katero so itak namenjena. — Razven tega pa se mora vendar še omenjati, da je tudi jezik v tem „šmarničnem opravilu“ le preveč napojen z nemškim duhom, ter že ves zlog ovajja tuje uzore, dasi delo ni uprav prevod. Enklitika na začetku, glagol na konci odvisnega stavka brez poudarka, dovršni glagoli namesto nedovršnih, mnogo pretrgavane perijode z raznimi medstavki . . . to so⁶ še zmerom navadne napake v spisih mnogih pisateljev naših, a zlasti duhovenskih!

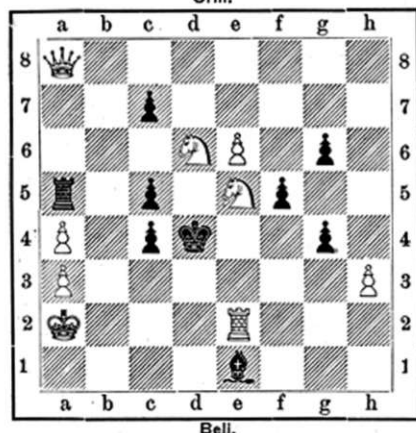
4. „Catechismus sdveima islagama“. — Govoreč v „Lj. Zvonu“ III. 478/9 o Pr. Trubarja knjigi „Catechismus“ itd. iz leta 1575 trdi se, da „te knjige Trubarjeve do zdaj ni omenjala še nobena bibliografija in da sploh nihče ni znal zánjo“. . . . Na str. 606/7 je ta trditev M. Malovrha nekoliko bolj pojasnjena in deloma že popravljena, rekoč, da so té „do zdaj neznane“ knjige Trubarjeve našli po jeden izvod dr. Krek v Gradci vsaj 1881, dr. Elze v Londonu 1881 in prof. Milčetić v Primorji 1882. l. — K temu bodi mi dovoljen tu še jeden dodatek. Da imenovane Trubarjeve knjige do leta 1883. ni omenjala še nobena bibliografija, to ni povse istina. Prof. Sime Ljubić v svoji knjigi „Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske“ knj. II. na Rieki 1869 navaja na str. 551 med Trubarjevimi deli pod o) uprav isto knjigo s popolnim slovenskim naslovom baš tako, kakor „Lj. Zvon l. c. (razven latinskega in nemškega dostavka in z nekaj različnimi črkami), pa pristavlja opazko: „Za kratkim predgovorom nalazi se pismo Truberovo na Fr. Gjur. von Rein, u kom mu veli, da mu je u jeseni proš. god. posloa: „Ein neuen Jesuitischen Catechismus in Windischer Sprach gedruckt, also intitulirt“: (kakor v Lj. Zvonu 479); te kori Jezuvite, što djecu svojimi nauci zavadjaju; što nastoje, da se u Rimu podigne škola za sve narodnosti; što uče i pišu slovenski itd. Podpis ovako glasi: „Geschriben zu Derendingen an S. Primi und Feliciani tag im 1575 Jar. Primus Truber Pfarher daselbst.“ S ove knjige jasno je, da su Jezuvite i prije g. 1595, naime kad su u Sloveniju uvedeni, pisali i tiskali diela u slovenskom jeziku. Istisak u knjižnici Gimnazije riečke XX. J. 21“. Tako Ljubić l. 1869, kateri je torej za to preimenitno knjigo slovensko védel prej, nego g. prof. Krek, vsaj objavil jo je prej dvanajst let Iz iste bibliografije pa se je moglo seznaniti tudi o prvem (do sedaj znanem) katoliškem pisatelji slovenskem, jezuvitu Leonardu Pahenekarji, in njegovem „Compendium Catechismi Catholici in Sclauonica lingua“ tiskanem v Gradci l. 1574, ker namreč Ljubić istotam podaje po Trubarji tudi té knjige naslov. Razven tega še Ljubić l. c. str. 552 pod érto opazuje: „Vierojatno, da je bio plod jezuitskoga pera i ona pogrđna pjesma proti Juri Kobili (t. j. Gjorgju Jurićiu V. Metelko XX) naperena.“ — Zanimivo bi bilo le še zvédeti, ali je Milčetić, „putujući po primorskih stranah“ (v Lj. Zvonu 606), našel isti primerek Trubarjevega „Katekizma z dvema izlagama“, kateri citira Ljubić, torej na Reki, ali kje drugje v „Primorji“? —e—o—a.

Šah.

Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

XII. naloga.

Sestavil Jos. Pospišil v Krču blizu
Prage.
Črni.

Beli.

Beli naredi v 3 potezah mat.

Ti nalogi je bilo prisojeno v letošnjem problemskem turnirju, ki ga je povodom svojega IV. shoda (Congress) razpisala „zveza nemških šahovcev“ (Deutscher Schachbund), prvo darilo (50 mark). Razven tega je prejel g. Pospišil tretje darilo za svojo nalogo v štirih potezah (30 mark) in tretje darilo za vso poslatev (20 mark), torej za jedno nalogo v 4 potezah in za jedno nalogo v 8 potezah vsega vkup 100 mark. Tekmovalo je 44 poslatev. Veseli nas izvrstni uspeh brata Čeha!

Rešitev

X. naloge v 7. zvezku „Ljublj. Zvona“.
Sestavil R. Braune.

Beli.

Črni.

1. T. c7 — c3 !	K. f5 — e6 (A, B.)
2. D. b7 — d5 †	K. e6 × d5
3. S. d3 — c5 †	mat.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 glđ. 60 kr., pol leta po 2 glđ. 30 kr., četrt leta po 1 glđ. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 glđ. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.
Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

A.

1. — — —	K. f5 — g4
2. D. b7 — f3 †	K. g4 × f3
3. S. d3 — f2 †	mat.

To je glavna igra; druge varijante je lagljeje pogoditi, n. pr.:

B.

1. — — —	h3 — h2
2. S. d3 — f2	S. b8 — c6
	ali drugače
3. D. b7 — d5	
ali d7 + :	mat.

Jako težka in elegantna, dvostrana naloga! To je jedna najboljših Braune-tovih kompozicij, zanimiva zaradi tega, ker je v nji posebno določno izražen značaj (zlog) njegovih problemov. Gosp. Braune se po pravici prišteva najizbornejšim komponistom zdanje dobe, le škoda, da v novejšem časi nekako zanemarja polje, na katerem je toli častno dokazal izredno svojo darovitost!

Prav so rešili naše naloge: Gg. Jožef Križman, c. kr. gimn. prof. v Pazinu (10 in 11); Fran Plohl, c. kr. velike realke prof. v Gorici (11) in Ivan Ješe, c. kr. računski naddesetnik v Borju na Tirolskem. (11.)

Razpisano darilo za najboljšo rešitev in razložitev IX. naloge, namreč dva elegantno vezana zvezka Jurčičevih zbranih spisov, prisodili in poslali smo gosp. c. kr. profesorju Franu Plohlu v Gorici.

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

Smoter rokade je, da se odstrani kralj s srednjega polja, katero je do-
stopno mnogim sovražnim napadom, ter
spraviti kralja v varno zavetje, in da
se uže zgodaj razvijeta turna t. j. da
uže o začetku igre sodelujeta ta teh-
tovita oficirja. Stranka, katera hitro
razvije svojo igro, dobode navadno prvi
naskok ali napad. A naskok, ini-
cijativa je igri duša. Zatorej je v
obče priporočati vsakemu igralcu, da
kar mogoče kmalu rokira, kakor je na-
vadno tudi koristno, nasprotniku po
možnosti dolgo zabranjati (zavirati) ro-
kado.

Omeniti nam je še tako zvane ne-
omejene ali italijanske rokade,
katera je samo na Italijanskem običajna.
Ondu smé pri rokadi skočiti kralj s
polja e1, (e8) do a1, ali h1 (a8, h8), turen
pa s polja a1 ali h1 na vsako polje do
e1. Izven Italije pa neomejena rokada
nikjer ni dopuščena.

V. Razmerna vrednost šahovih ka- menov.

Vrednost vsake posamične figure se
ravna po tem, kako so postavljene. Čem
prosteje te more figura gibati, tem večji
je njen upliv, tem močnejša je. Po tem
načelu treba vsak kamen tako postaviti,
da je možno z njegovega stališča potegniti
ga na razne strani.

Po posebnem načinu, kakó smejo
iti in jemati, tedaj ne gledé na pozicijo,
v katerej se nahajajo figure, ceni se
njihova razmerna vrednost takó-le:

Jeden mali oficir (skakač ali tekač)
veljá tol.ko, kakor 3 kmetje.

Skakač je vreden baš toliko, ko
tekač.

Turen je vreden jednega tekača ali
skakača in 2 kmeta, a nekoliko slabši
od dveh malih oficirjev.

Turen z dvema kmetoma je po pri-
liki vreden toliko, ko dva mala oficirja.

Dama je vredna = 2 turna = 3
male oficirje, a močnejša od 1. turna in
1. malega oficirja.

Vrednost kralja je jako proble-
matična; kajti te-tá, da si je glavna
figura pri šahu in sam ob sebi skoro
toliko vreden, ko tekač ali skakač, po-
trebuje večidel varstva drugih kamenov
in more stoprav proti konci igre krep-
keje podpirati svojo armado, ko je uže
večina oficirjev ostavila bojišče.

Vrednostni razloček med damo in
turnom in med malim oficirjem se ime-
nuje kakovost ali kvaliteta; do-
bode-li igralec za svojega turna sovražno
damo, ali za tekača ali skakača nasprotne
stranke turen, pravimo da dobode
kvaliteto. (Dalje.)

Vabilo na naročbo

Jurčičevih zbranih spisov.

Jurčičevih zbranih spisov stoji:

I. zvezek, nevezan po	. . . . .	gld. 1.—
elegantno vezan po	. . . . .	" 1.50
II. zvezek, nevezan po	. . . . .	" 0.70
elegantno vezan po	. . . . .	" 1.20
III. zvezek, nevezan po	. . . . .	" 0.70
elegantno vezan po	. . . . .	" 1.20
IV. zvezek, nevezan po	. . . . .	" 0.70
elegantno vezan po	. . . . .	" 1.20

Ako pa tudi oddajemo vsak posamični zvezek, vendar se priporoča, pošiljati naročnino za več zvezkov skupaj. Naročnina znaša za I., II., III. in IV. nevezani zvezek 3 gld. Za vse štiri lepo vezane zvezke 5 gld.

Naročnina za zvezek I., II., III., IV. in V. stoji 3 gld. 50 kr., za elegantno vezanih prvih 5 zvezkov 6 gld.

Naročnina se pošilja najprikladneje s poštnimi nakaznicami pod naslovom: dr. Jos. Starč v Ljubljani, Marije Terezije cesta 5.

Naročniki dobivajo knjige franco.

Dijaki dobivajo Jurčičeve „Zbrane spise“ po 60 kr. izvod pri gosp. dr. J. Starču v Ljubljani.

Odbor za Jurčičev spomenik.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsežnih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejeman:

za vse leto	4 gld. 60 kr.
za pol leta	2 „ 30 „
za četrt leta	1 „ 15 „

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji „Ljubljanski Zvon“ po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamični zvezki se oddajajo po 40 kr.

„Ljubljanski Zvon“, II. tečaj (1882) nevezan po	. . . . .	3 gld. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po	. . . . .	4 „ 20 „
„Ljubljanski Zvon“, III. tečaj (1883) nevezan po	. . . . .	3 „ — „
v Bonačeve platnice vezan po	. . . . .	4 „ 20 „
„Rokovnjači.“ Zgodovinski roman. Spisala Jos.		
Jurčič in Janko Kersnik po	. . . . .	— „ 50 „
„Valentin Stanič.“ Spisal Paulus po	. . . . .	— „ 25 „

Upravništvo Ljubljanskega Zvona,
Ljubljana, Nove ulice 5.